

Integratiemonitor Tiel 2011

Niet-westerse allochtonen in beeld

Integratiemonitor Tiel 2011
Niet-westerse allochtonen in beeld

Elan, expertisecentrum voor integratie, participatie en emancipatie

Colofon

Integratiemonitor Tiel 2011

Niet-westerse allochtonen in beeld

Tekst en databewerking: Yegâne Isik

Eindredactie: Janneke Hulsker

© Elan - februari 2011

Uitgever:

Elan, expertisecentrum voor integratie, participatie en emancipatie

Kastanjelaan 51-53

6828 GJ Arnhem

telefoon: 026 - 352 34 20

fax: 026 - 445 84 95

e-mail: info@elanexpertise.nl

internet: www.elanexpertise.nl

Elan Expertisecentrum voor integratie, participatie en emancipatie

Elan heeft een vitale multiculturele samenleving voor ogen waarin vrouwen en mannen van alle leeftijden en culturele achtergronden in gelijke mate kunnen deelnemen en toegang hebben tot die samenleving. Een samenleving waarin mensen vertrouwen hebben in elkaar, veiligheid ervaren en zich gestimuleerd voelen om hun talenten te ontwikkelen en in te zetten. De kracht van onze aanpak is verbinding. Elan verbindt, doorbreekt en vernieuwt.

Elan is een tweedelijnsorganisatie en richt zich dus op organisaties, instellingen en (lokale) overheden. Door hen te adviseren en te ondersteunen bij veranderingen, komt de expertise ten goede aan grote groepen burgers.

Elan...

- adviseert en begeleidt organisaties, instellingen en gemeenten met vragen over aanpak en beleid.
- ontwikkelt vernieuwende projecten en methodieken.
- verdiept door te ondersteunen bij visieontwikkeling.
- signaleert en agendeert ontwikkelingen en organiseert het debat om verheldering en inspiratie te bieden.
- traint en draagt expertise over.
- werkt samen en brengt deskundigheid bij elkaar.

Inhoudsopgave

Inleiding 9

1. Demografie 10

Bevolkingsomvang en samenstelling 10

Migratie 13

Leeftijdsverdeling 14

Verwachte bevolkingsgroei 16

2. Onderwijs 19

Leerlingen in het basisonderwijs 19

Segregatie in het basisonderwijs 20

Leerlingen in het voortgezet onderwijs 21

Leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs 23

Voortijdig schoolverlaten 24

Leerlingen in het hoger beroepsonderwijs 25

Leerlingen in het wetenschappelijk onderwijs 26

3. Arbeid 27

Beroepsbevolking 27

Arbeidsmarktparticipatie 28

Inkomens 30

4. Leefbaarheid en veiligheid 31

Concentratiebuurten 31

Geschatte leeftijdsverdeling niet-westerse allochtonen per buurt 31

Discriminatie 33

Criminaliteit 35

5. Participatie 37

Politieke participatie 37

Begrippenlijst 38

Literatuur 39

Inleiding

De gemeente Tiel heeft Elan gevraagd een integratiemonitor Tiel te ontwikkelen. Het verzoek was daarbij uit te gaan van de opzet, inhoud en analytische insteek van de Integratiemonitor Gelderland. De opdracht is eenmalig een opzet te ontwikkelen, zodat de gemeente Tiel zelf in de toekomst haar eigen monitor kan blijven actualiseren met eigen gegevens.

De monitor bevat cijfermatige gegevens die iets zeggen over integratie. De gebieden waarop gegevens zullen worden weergegeven zijn: demografie, arbeid, onderwijs, leefbaarheid en veiligheid en participatie. Gegevens worden weergegeven voor autochtonen, niet-westerse allochtonen en, waar mogelijk, de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen¹ (te weten: mensen van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaans-Arubaanse afkomst). De gegevens zullen worden verzameld voor de gemeente Tiel en worden vergeleken met de cijfers van Gelderland en Nederland. In enkele gevallen wijken wij af van deze keuze. Dit hangt samen met de beschikbaarheid van de gegevens. In die gevallen wordt specifiek bij het figuur of de tabel vermeld om welke groepen het wel gaat.

De gegevens waarmee de Integratiemonitor Tiel gevuld kan worden, alsmede de actualiteit van deze gegevens, zijn afhankelijk van de beschikbaarheid van gegevens bij de te gebruiken bronnen, zoals het CBS.

Voor deze Integratiemonitor Tiel hebben wij vooral gebruik gemaakt van de cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Daarom staat er alleen een bronvermelding onderaan de figuren en tabellen indien er gebruik is gemaakt van een andere bron dan het CBS. Overige bronnen die wij gebruikt hebben zijn: Antidiscriminatiebureaus en -meldpunten, Basisgegevens Onderwijs, Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Koninklijke Landelijke Politiedienst/ Dienst Nationale Recherche Informatie (KLPD/DNRI), Rijksoverheid en Spectrum Gelderland.

De monitor beperkt zich tot het weergeven van de gegevens en zal niet ingaan op de analyse waarom bepaalde veranderingen zijn opgetreden of welke factoren hierop van invloed zijn. In dit eerste nummer worden er nog geen conclusies verbonden aan de uitkomsten omdat er nog geen trend is gezet.

Het doel van de integratiemonitor is jaarlijks duidelijkheid geven over de huidige positie van allochtonen in Tiel op terreinen die iets zeggen over integratie, zodat

veranderingen tijdig kunnen worden waargenomen en er actie op ondernomen kan worden.

Indicatoren voor integratie

Pas als wij in de volgende Integratiemonitors de cijfers van de verschillende jaren naast elkaar gaan leggen, krijgen wij zicht op de ontwikkelingen op die terreinen die ten grondslag liggen aan het integratiebeleid van de gemeente Tiel.

We hebben de indicatoren voor integratie beschreven zoals deze zijn vastgesteld in de *Integratiemonitor Gelderland* op basis waarvan de ontwikkelingen omtrent integratie kunnen worden gevolgd in de volgende monitors. Het betreft de volgende indicatoren:

Arbeid

Arbeidsmarktparticipatie: Het verschil in arbeidsmarktparticipatie tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen is afgenomen

Niet-werkende werkzoekenden: Het verschil in aantallen niet-werkende werkzoekenden van autochtone en niet-westerse allochtone afkomst is afgenomen

Inkomens: Het verschil in de hoogte van inkomens van autochtonen en niet-westerse allochtonen is afgenomen

Onderwijs

Zwarte scholen: Het percentage zwarte scholen (met meer dan 50% allochtone of 1.2 leerlingen) is afgenomen

Vroegtijdig schoolverlaters: Het verschil in aantallen vroegtijdig schoolverlaters van autochtone en niet-westerse allochtone afkomst is afgenomen

Leefbaarheid en Veiligheid

Concentratiebuurten: Het percentage concentratiebuurten (met een hogere concentratie niet-westerse allochtone inwoners dan 1,5 maal het gemiddelde van een gemeente) is afgenomen

Verdachten: Het verschil in aantallen verdachten van autochtone en niet-westerse allochtone afkomst is afgenomen

Jeugdige verdachten: Het verschil in aantallen jeugdige verdachten van autochtone en niet-westerse allochtone afkomst is afgenomen.

---

¹ Hierbij hanteren wij de definitie zoals die wordt gebruikt in de *Integratiemonitor Gelderland 2009*

1. Demografie

In dit hoofdstuk richten wij ons op de huidige demografische situatie in gemeente Tiel. Om een goed beeld te kunnen geven vergelijken we de situatie van de gemeente Tiel met de regio Rivierenland, Gelderland en Nederland totaal. Daarbij worden onder andere de spreiding, migratie, leeftijdsverdeling en de prognoses van de bevolkingsgroei in beeld gebracht.

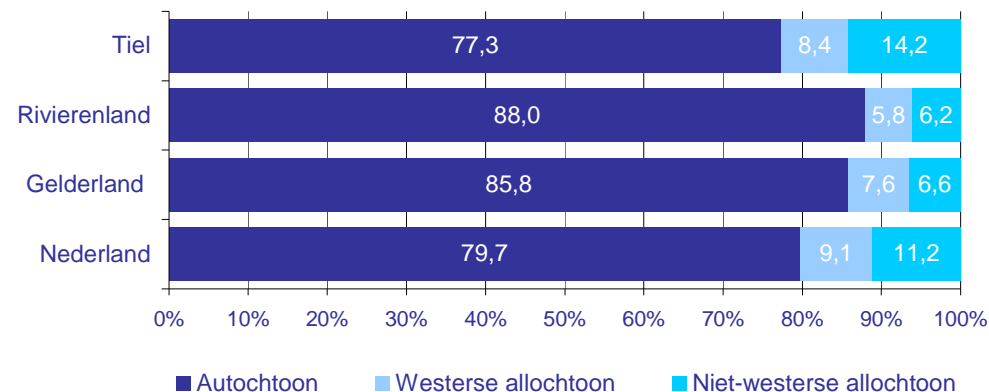
Bevolkingsomvang en samenstelling

In tabel 1 wordt het aantal inwoners van de gemeente Tiel per herkomstgroep weergegeven. Voor de duidelijkheid is deze informatie visueel in beeld gebracht in figuur 1 en figuur 2.

Op 1 januari 2010 is 77,3% van de Tielse inwoners autochtoon. 8,4% is westers allochtoon, 14,2% is niet-westers allochtoon. Dit betekent dat in de gemeente Tiel procentueel gezien gemiddeld ruim twee keer meer niet-westerse allochtonen wonen dan in Gelderland (6,6%) en regio Rivierenland (6,2%). We zien dat het percentage niet-westerse allochtonen in Tiel ook hoger ligt dan het landelijke gemiddelde (11,2%).

Als we op de categorie niet-westerse allochtonen in zoomen en de samenstelling van de vier grootste groepen uit deze categorie vergelijken met die in de regio Rivierenland, Gelderland en Nederland, dan valt op dat de Turken en de

Figuur 1 Procentuele aandeel van westerse en niet-westerse allochtonen in gemeente Tiel op 1 januari 2010

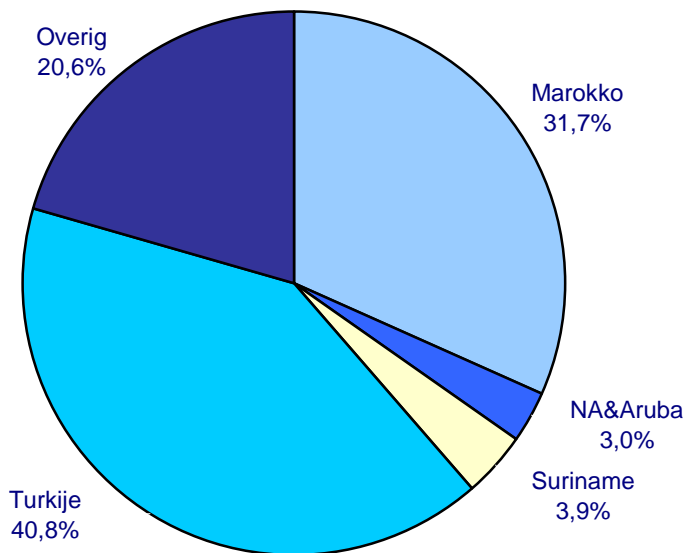

Marokkanen verreweg de twee grootste groepen niet-westerse allochtonen vormen in Tiel. Van de 5.860 niet-westerse allochtonen in de gemeente Tiel komt bijna driekwart uit Turkije of Marokko. Hun aandeel ligt hier ver boven het landelijk en de Gelders gemiddelde. In de regio Rivierenland zijn de Marokkanen

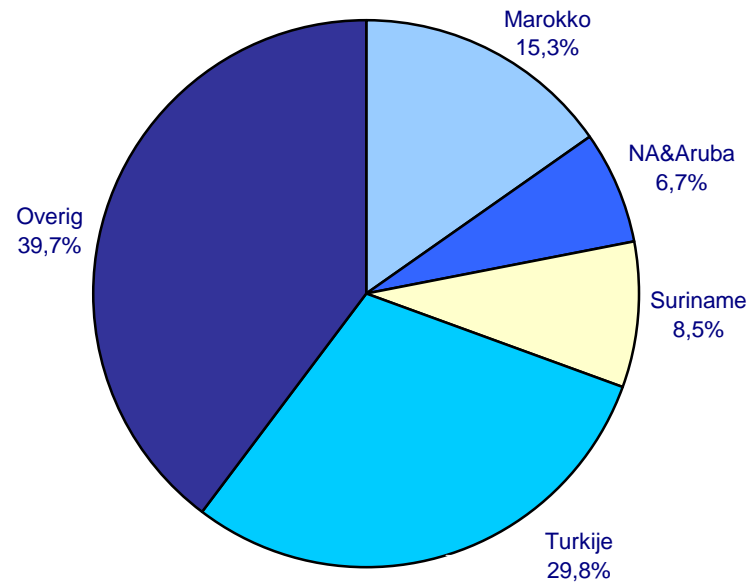
Tabel 1 Bevolkingssamenstelling naar herkomst in gemeente Tiel op 1 januari 2010

	Totale bevolking	Waarvan aantal				Aantal niet-westerse allochtonen				
		Autochtoon	Allochtoon	Westerse allochtoon	Niet-westerse allochtoon	Marokko	NA&Aruba	Suriname	Turkije	Overig
Tiel	41.192	31.860	9.332	3.472	5.860	1.858	175	231	2.391	1.205
Rivierenland	216.356	190.339	26.017	12.617	13.400	5.334	531	895	2.913	3.727
Gelderland	1.998.936	1.715.926	283.010	151.951	131.059	20.017	8.739	11.181	39.098	52.024
Nederland	16.574.989	13.215.386	3.359.603	1.501.309	1.858.294	349.005	138.420	342.279	383.957	644.633

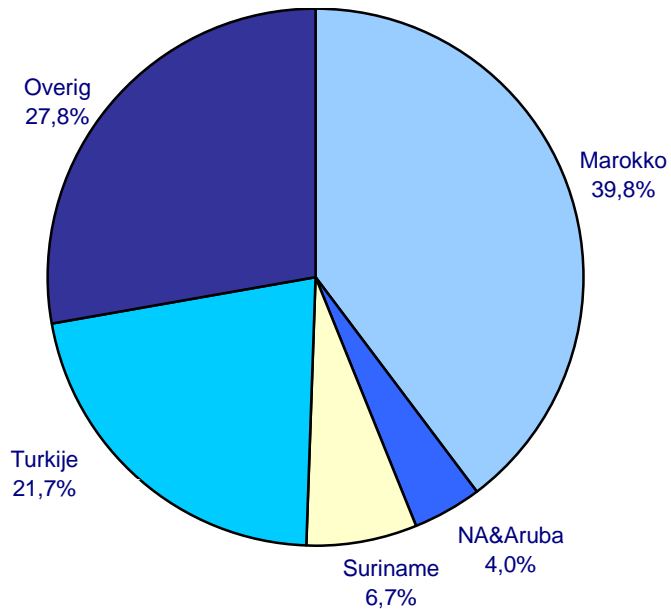
Figuur 2a Samenstelling niet-westerse allochtonen in gemeente Tiel, 2010

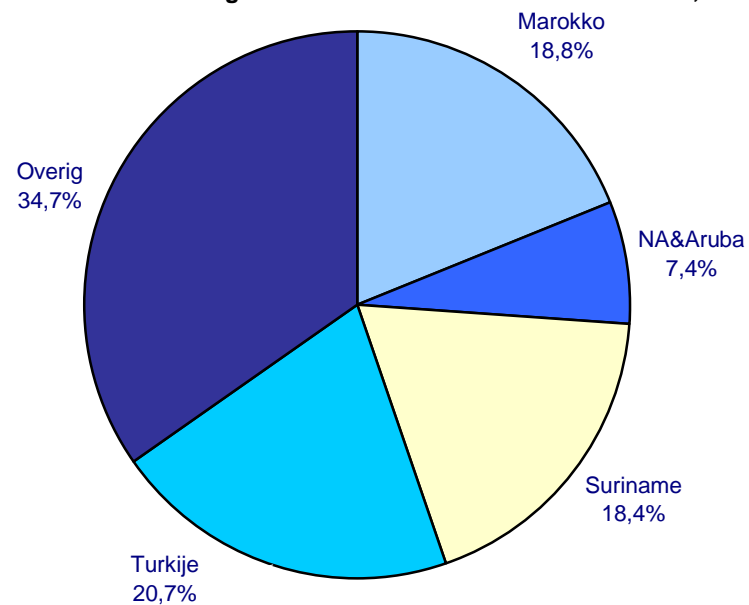
Figuur 2c Samenstelling niet-westerse allochtonen in Gelderland, 2010

Figuur 2b Samenstelling niet-westerse allochtonen in regio Rivierenland, 2010

Figuur 2d Samenstelling niet-westerse allochtonen in Nederland, 2010

de grootste groep. De Antilliaans-Arubaanse en de Surinaamse herkomst groeperingen vormen in Tiel een klein percentage van 7% en zijn veel kleiner dan het landelijk gemiddelde. De categorie overige niet-westerse allochtonen bestaat in Tiel uit ruim 1.200 personen en vormen daarmee een kleinere groep dan in regio Rivierenland, Gelderland en Nederland.

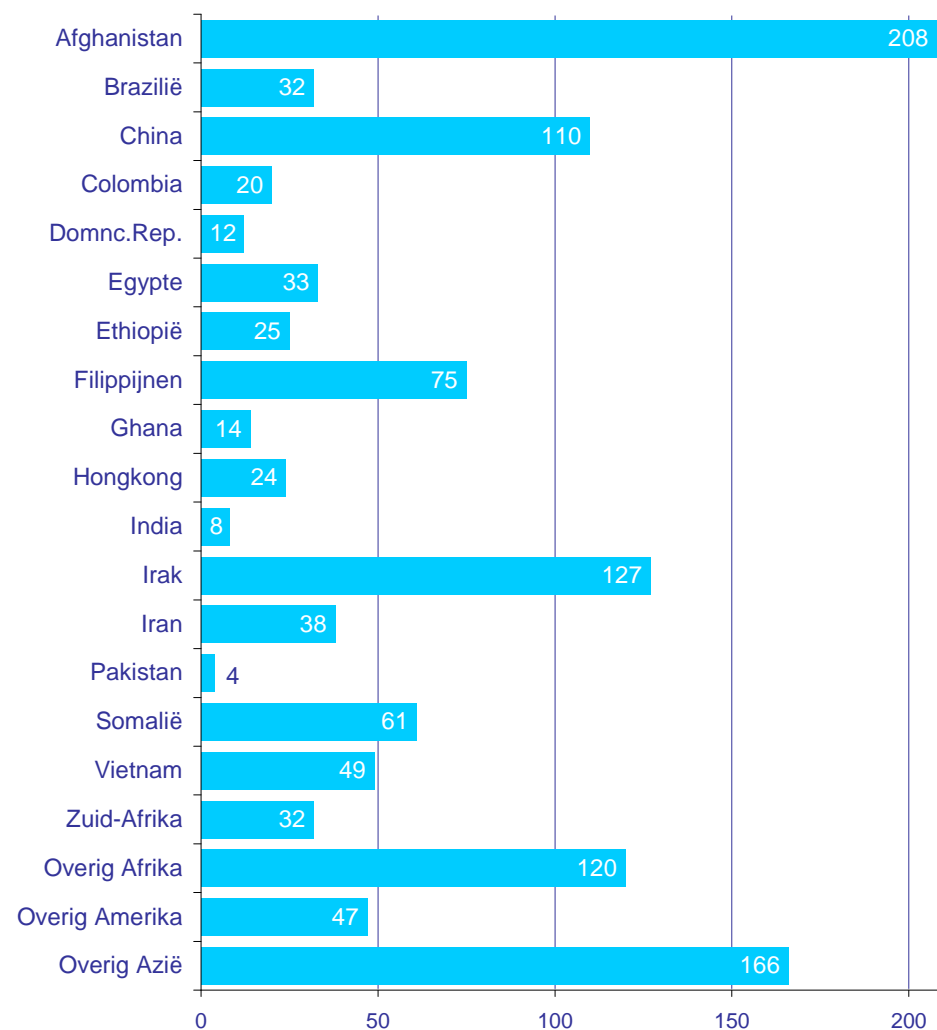
In figuur 3 is de samenstelling van deze categorie weergegeven. Afghanen, Irakezen en Chinezen vormen de grootste afzonderlijke groepen binnen de categorie overig niet-westerse allochtonen. Als we per continent kijken, komt 67% uit deze categorie niet-westerse allochtonen uit Azië, bijna 24% uit Afrika en 9% uit Latijns-Amerika.

Nederland heeft sinds enkele jaren te maken met een groeiend aantal arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europese landen (ook wel *MOE-landen* genoemd). Deze nieuwe migratiestroom is een gevolg van de uitbreiding van de Europese Unie in 2004 en 2007. MOE-landers komen uit Bulgarije, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Polen, Roemenië, Slovenië, Slowakije en Tsjechië en behoren tot de categorie westerse allochtonen. Momenteel zijn er alleen op het landelijk niveau onvermengde cijfers beschikbaar over MOE-landers.

Op 1 januari 2010 telde Nederland 127.575 MOE-landers. Dit betekent dat 0,8% van de totaal Nederlandse bevolking en 8,5% van de westerse allochtonen uit MOE-landen komen. Doordat de beschikbare cijfers op regionaal niveau merendeels vermengd weergegeven zijn over Midden- en Oost-Europese landen, is het niet mogelijk om de aantallen van sec MOE-landers er uit te halen. Polen vormt hierop een uitzondering. Volgens de cijfers van het CBS waren er op 1 januari 2010 in Tiel 237 Polen woonachtig. Volgens de gegevens van de gemeente Tiel zelf, wonen er in Tiel totaal 269 MOE-landers. Dit betekent dat 0,7% van de totaal Tielse bevolking en 7,7% van de westerse allochtonen die in Tiel wonen uit MOE-landen komen. Hiermee komt het aandeel MOE-landers in Tiel ruwweg overeen met het landelijke beeld.

De in deze monitor opgenomen cijfers over de westerse allochtonen zijn inclusief MOE-landers.

Figuur 3 Samenstelling categorie overige niet-westerse allochtonen in gemeente Tiel op 1 januari 2010

Migratie

Tabel 2 geeft een overzicht van de migratiecijfers naar geboorteland. Dit houdt in dat alleen de eerste generatie allochtonen hierin terug te vinden is als allochtoon. Allochtonen vanaf de tweede generatie worden onder autochtonen opgenomen.

In 2009 zijn 53 niet-westerse allochtonen naar Tiel verhuisd en 22 vanuit Tiel vertrokken. Zodat in 2009 het aantal niet-westerse allochtonen in Tiel is toegenomen met 31. Zo is ook het aantal westerse allochtonen in Tiel toegenomen met 27 in 2009. In het zelfde jaar zijn 43 autochtonen naar Tiel verhuisd en 69 vanuit Tiel vertrokken. Zodat in 2009 het aantal autochtonen in Tiel is afgenomen met 26. In totaal hebben zich in 2009 meer personen in Tiel gevestigd dan dat er vertrokken zijn, namelijk 32.

Dezelfde toename zien we ook op regionaal en landelijk niveau: in Rivierenland gaat het om een toename van zo'n 100 personen, in Gelderland ongeveer 2.000 en in heel Nederland ruim 34.000 personen. Het migratiegedrag van deze groepen komt eveneens overeen.

Als we terugkijken zien we dat tussen 2007 en 2009 een aantal verschillen opgetreden zijn. In tabel 4 en figuur 4 zien we dat het verhuisgedrag van niet-westerse allochtonen veranderd is. Ten opzichte van 2007 ziet het migratiesaldo van deze groep in 2009 er duidelijk anders uit. In 2007 zijn 43 niet-westerse allochtonen naar Tiel verhuisd. In hetzelfde jaar zijn 71 niet-westerse allochtonen vanuit Tiel vertrokken. Zodat het aantal niet-westerse allochtonen in Tiel is afgenomen met 28.

Een andere opmerkelijke verandering zien we aan het verhuisgedrag van de autochtonen. Hoewel het migratiesaldo van deze groep nog steeds negatief is, is het ten opzichte van 2007 met drie kwart afgenomen. In 2007 hebben zich in Tiel 106 minder autochtonen gevestigd dan er vertrokken zijn, in 2009 was dit 26.

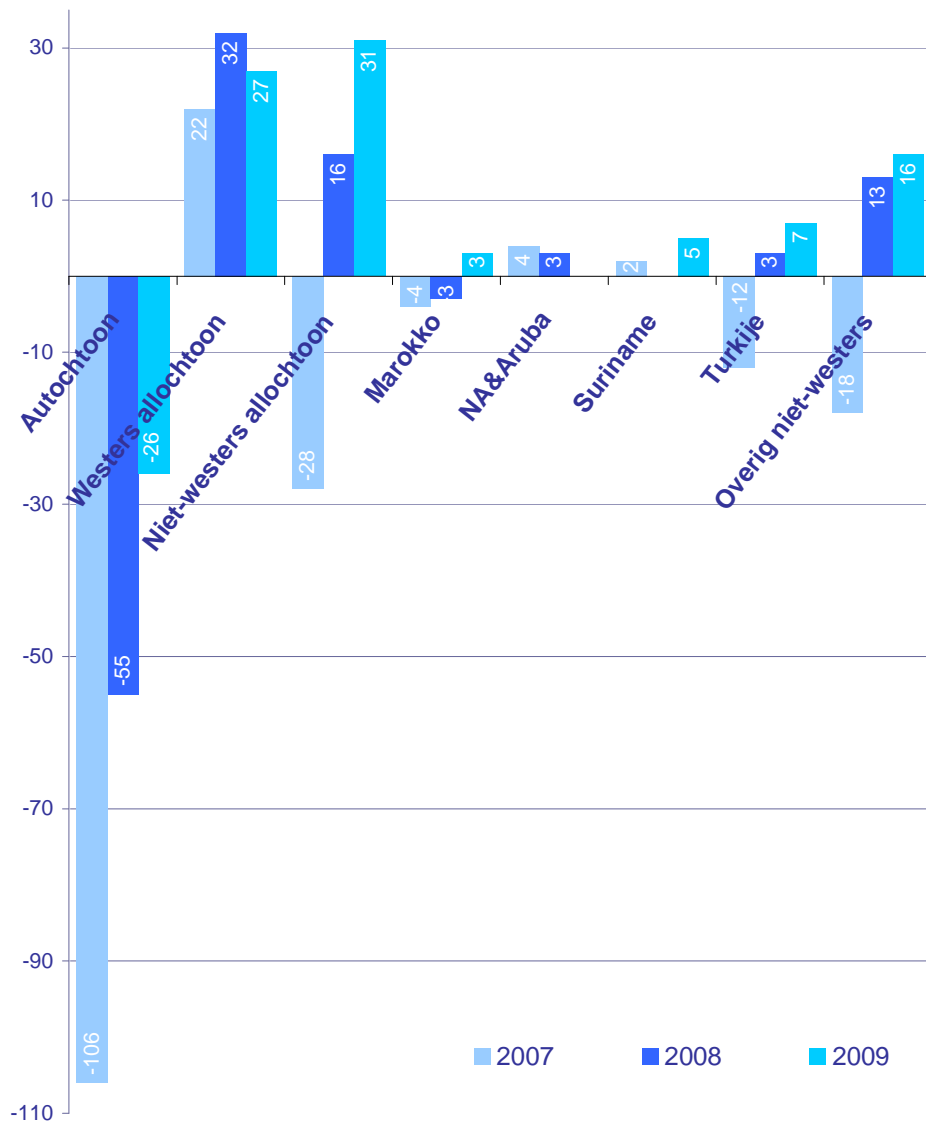
Tabel 2 Migratie naar geboorteland in gemeente Tiel, 2009

	Totaal bevolking	Autochtoon	Westerse allochtoon	Niet-westerse allochtoon					
				Totaal	Marokko	NA&Aruba	Suriname	Turkije	Overig
Immigratie									
Tiel	168	43	72	53	5	0	5	14	29
Rivierenland	805	208	423	174	22	10	7	18	117
Gelderland	11.318	2.814	4.387	4.117	87	250	62	296	3.422
Nederland	146.378	28.248	65.419	52.711	2.388	4.040	2.217	4.099	39.967
Emigratie									
Tiel	136	69	45	22	2	0	0	7	13
Rivierenland	696	309	306	81	7	1	1	12	60
Gelderland	9.314	4.074	3.134	2.106	61	147	45	218	1.635
Nederland	111.897	40.021	43.012	28.864	1.496	2.582	1.288	2.522	20.976
Migratiesaldo									
Tiel	32	-26	27	31	3	0	5	7	16
Rivierenland	109	-101	117	93	15	9	6	6	57
Gelderland	2.004	-1.260	1.253	2.011	26	103	17	78	1.787
Nederland	34.481	-11.773	22.407	23.847	892	1.458	929	1.577	18.991

Tabel 3 Migratiesaldo in gemeente Tiel, 2007-2008-2009

	Totale bevolking	Autochtoon	Westerse allochtoon	Niet-westerse allochtoon					
				Totaal	Marokko	NA&Aruba	Suriname	Turkije	Overig
2007	-112	-106	22	-28	-4	4	2	-12	-18
2008	-7	-55	32	16	-3	3	0	3	13
2009	32	-26	27	31	3	0	5	7	16

Figuur 4 Migratiesaldo in gemeente Tiel, 2007-2008-2009

Leeftijdverdeling

Als we naar de leeftijdsverdeling kijken van de vier grootste groepen niet-westerse allochtonen in vergelijking met de autochtonen in Tiel (figuur 5), dan zien we dat onder de autochtone bevolking in Tiel de groep jeugdigen van 0 - 20 jaar kleiner is dan onder de vier genoemde groepen. Het grootste verschil ligt bij de Marokkaanse jeugd van deze leeftijdsgroep die 45% van het totaal vormt, terwijl dit onder autochtonen 24% is.

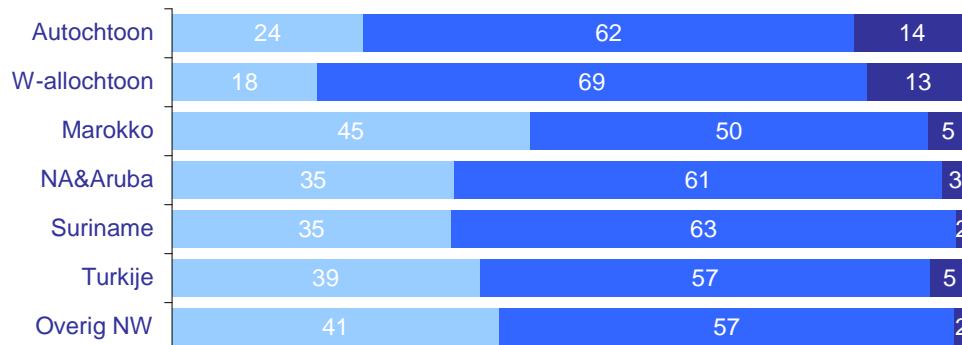
Wat ook opvalt is dat de categorie ouderen onder de niet-westerse allochtone groepen aanzienlijk kleiner is dan onder de autochtone bevolking van Tiel. Kijken we naar de bevolking van 65 jaar en ouder dan zien we dat deze groep onder de autochtonen 14% uitmaakt van de populatie. Voor Turken, Marokkanen, Antillianen en Arubanen en Surinamers is dit respectievelijk: 5%, 5%, 3% en 2%. Aandeel beroepsbevolking van 20 – 65 jaar bij Marokkanen is het kleinst. Het percentage van de Antilliaans-Arubaanse en Surinaamse beroepsbevolking komt het dichtst in de buurt van dat van de autochtone groep.

Tiel neemt de 15^e plaats in op de landelijke ranglijst die door het CBS samengesteld is in 2009 van de top-25 van gemeenten met het hoogste aandeel Turken tussen 12-17 jaar. Naast Tiel, met een percentage van bijna 9% Turkse jongeren tussen de 12-17 jaar, komen ook twee andere Gelderse gemeenten op deze lijst voor, namelijk Arnhem en Doesburg (beiden met meer dan 10%). Op de eerste plaats staat Schiedam (met ruim 16%) op de tweede en derde plaats Leerdam en Rotterdam (beiden met meer dan 13%).

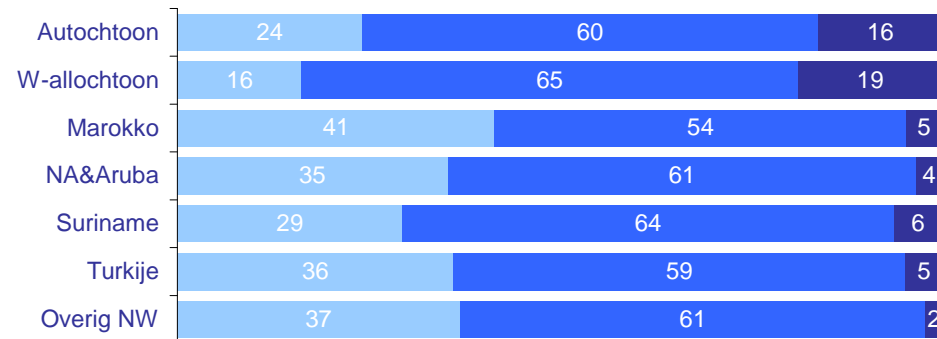
Op een andere lijst, eveneens uit 2009, met een iets ruimere leeftijdscategorie van vijftien gemeenten met hoogst aandeel Turkse of Marokkaanse jongeren tussen 0-25 jaar neemt Tiel de 11^e plaats in met ruim 8% Turkse jongeren. Culemborg is het andere gemeente uit de regio Rivierenland die op deze lijst staat; met zo'n 11% Marokkaanse jongeren neemt zij de 4^e plaats in.

Als we Tiel vergelijken met Gelderland en Nederland, dan heeft Tiel een jongere niet-westerse allochtone bevolking. Ten opzichte van Rivierenland heeft Tiel juist een iets minder jongere niet-westerse allochtone bevolking. Dit verschil komt voornamelijk door het hogere percentage jeugdigen van Antillianen en Arubanen in totaal Rivierenland ten opzichte van Tiel.

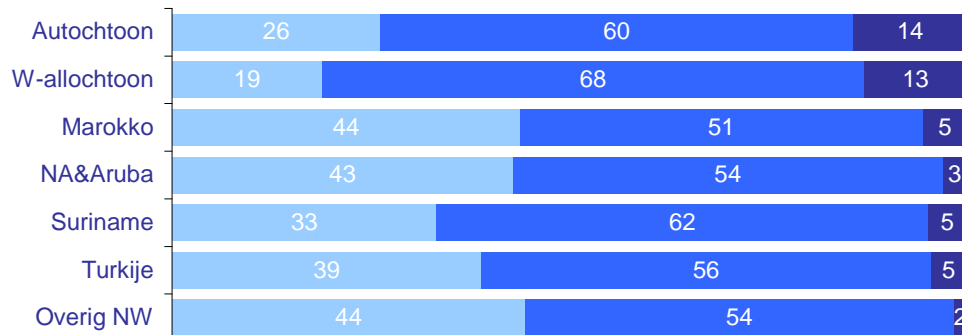
Figuur 5a Leeftijdverdeling niet-westerse allochtonen in gemeente Tiel, 2010

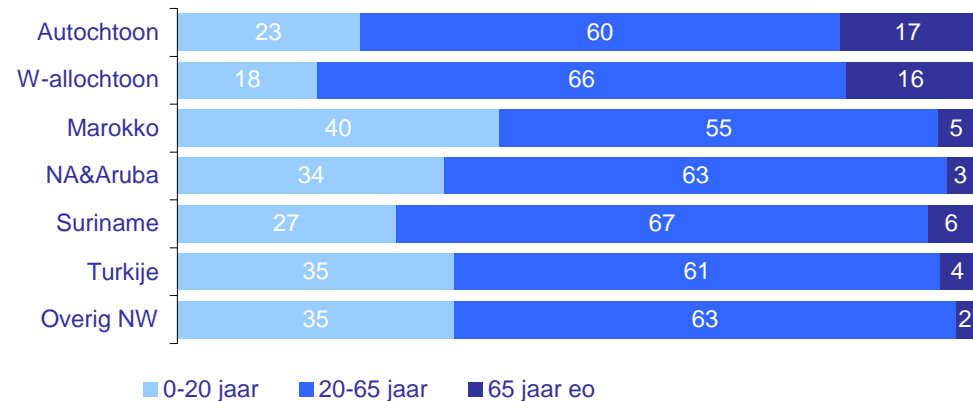
Figuur 5c Leeftijdverdeling niet-westerse allochtonen in Gelderland, 2010

Figuur 5b Leeftijdverdeling niet-westerse allochtonen in Rivierenland, 2010

Figuur 5d Leeftijdverdeling niet-westerse allochtonen in Gelderland, 2010

■ 0-20 jaar ■ 20-65 jaar ■ 65 jaar eo

Verwachte bevolkingsgroei

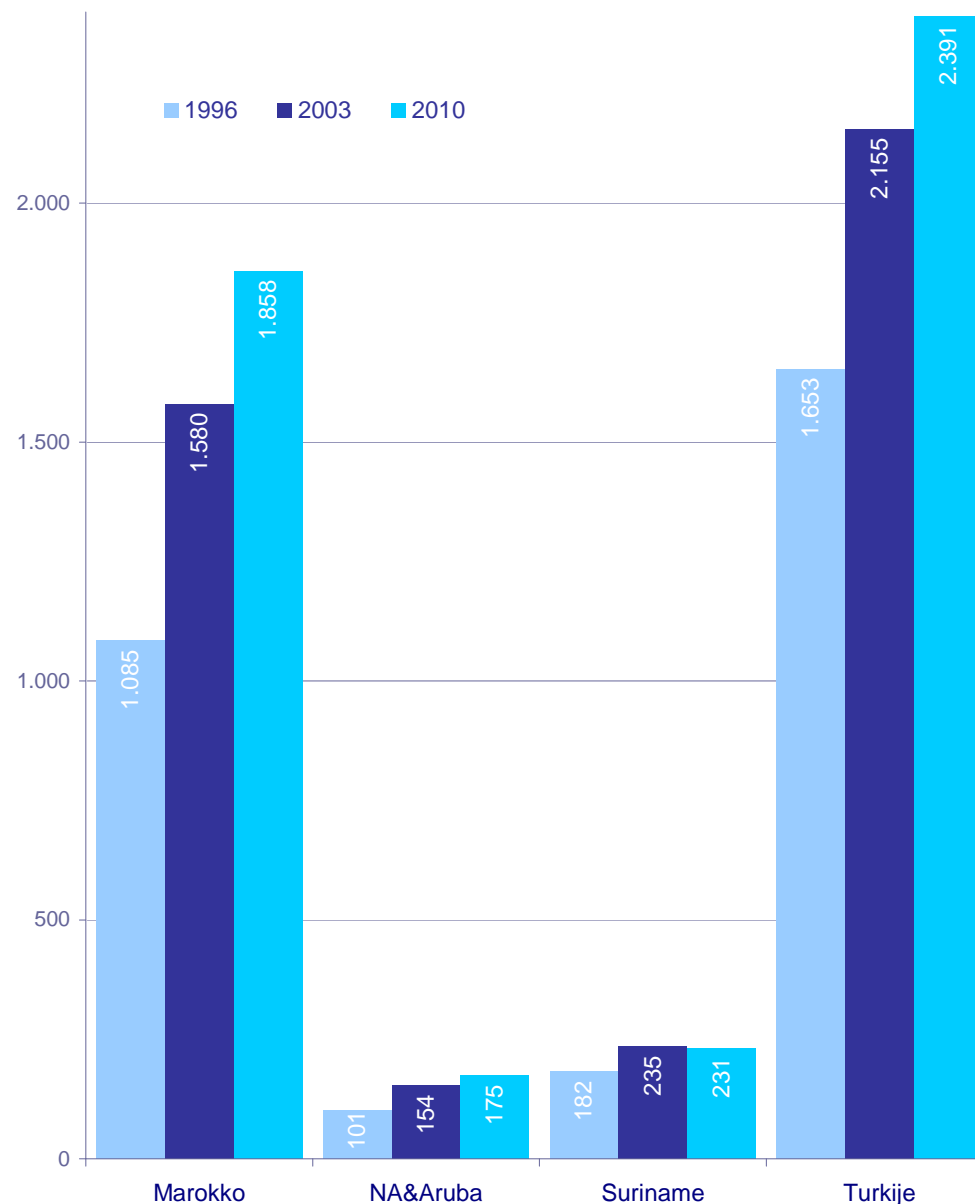
Figuur 6 laat de ontwikkeling zien van de omvang van de vier grootste groep niet-westerse allochtonen in Tiel tussen 1996-2010. De kleinste groep, de Antillianen en Arubanen, is in de afgelopen 14 jaar met 73% gegroeid, Marokkanen met 71% en Turken met 45%. De Surinaamse groep heeft de minst sterke groei doorgemaakt, 27%. De groep niet-westerse allochtonen nam in totaal met 68% toe in deze periode, de westerse allochtonen met 13% en de autochtonen met 12%.

In figuur 7a, b en c zijn de verwachte ontwikkeling van de omvang voor de verschillende bevolkingsgroepen weergegeven. Voor de duidelijkheid is deze ontwikkeling nog eens in figuur 8a en 8b per leeftijdscategorie in beeld gebracht voor gemeente Tiel. De ontwikkeling van de populatie niet-westerse allochtonen heeft voor Tiel een sterk afwijkende prognose in vergelijking met de regionale en landelijke ontwikkeling. Terwijl voor Tiel een terugloop van 4% wordt verwacht, wordt op het regionale en landelijke niveau tot 2025 een flinke groei van de niet-westerse allochtonen verwacht. In Nederland wordt een toename van de populatie voorzien van 25%. In Gelderland en in de regio Rivierenland is de toename zelfs het dubbele namelijk 50% en 51%.

Ook het verwachte ontwikkelingspatroon van de westerse allochtonen voor Tiel wijkt behoorlijk af van die van het regionale en landelijke ontwikkelingspatroon. Voor Tiel wordt tot 2025 een terugloop van de westerse allochtonen verwacht van 28%. Voor Gelderland wordt een groei van 9% verwacht. In de regio Rivierenland en Nederland is deze toename iets groter, 11% en 13%.

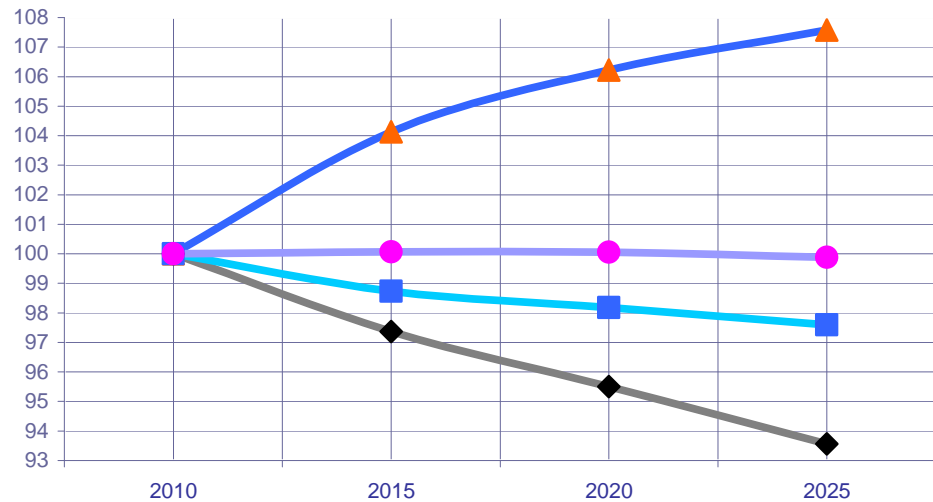
De verwachting is dat in Nederland de autochtone bevolking gelijk blijft. Voor Gelderland wordt tot 2025 een terugloop van de autochtone bevolking verwacht van 2%. Voor regio Rivierenland is de teruggang sterker terwijl voor Tiel een groei van 8% wordt verwacht.

Figuur 6 Ontwikkeling van vier grootste groepen niet-westerse allochtonen in gemeente Tiel, 1996-2010

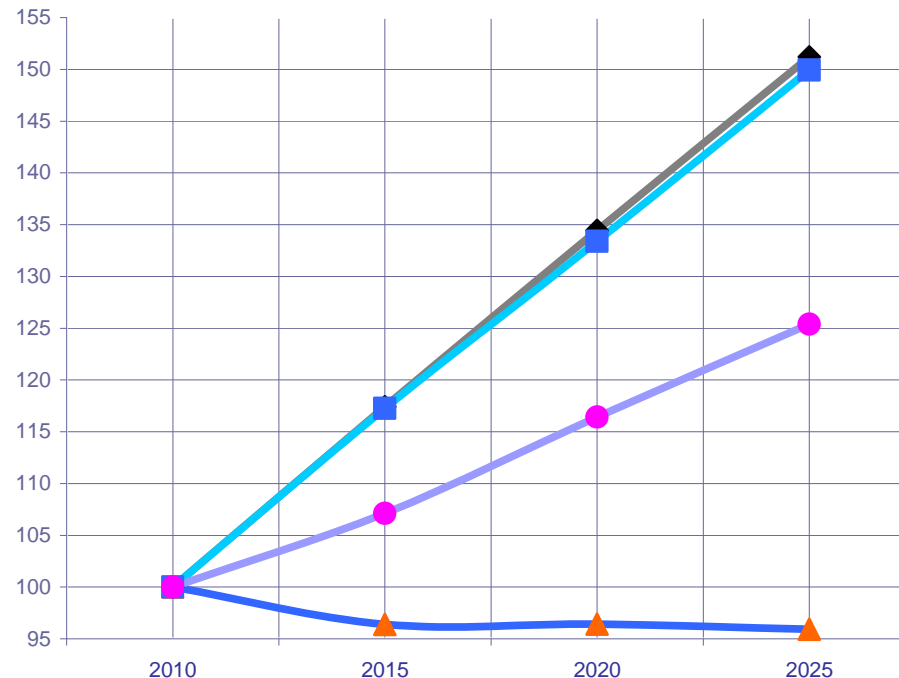

Figuur 7 Verwachte ontwikkeling van bevolkingsomvang naar herkomst in gemeente Tiel, 2010-2025

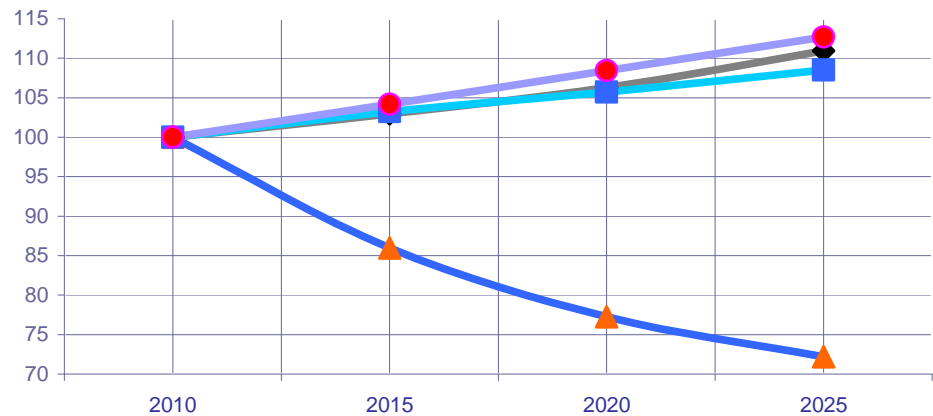
Figuur 7a Verwachte groei autochtonen in Tiel, 2010-2025

Figuur 7c Verwachte groei westerse allochtonen in Tiel, 2010-2025

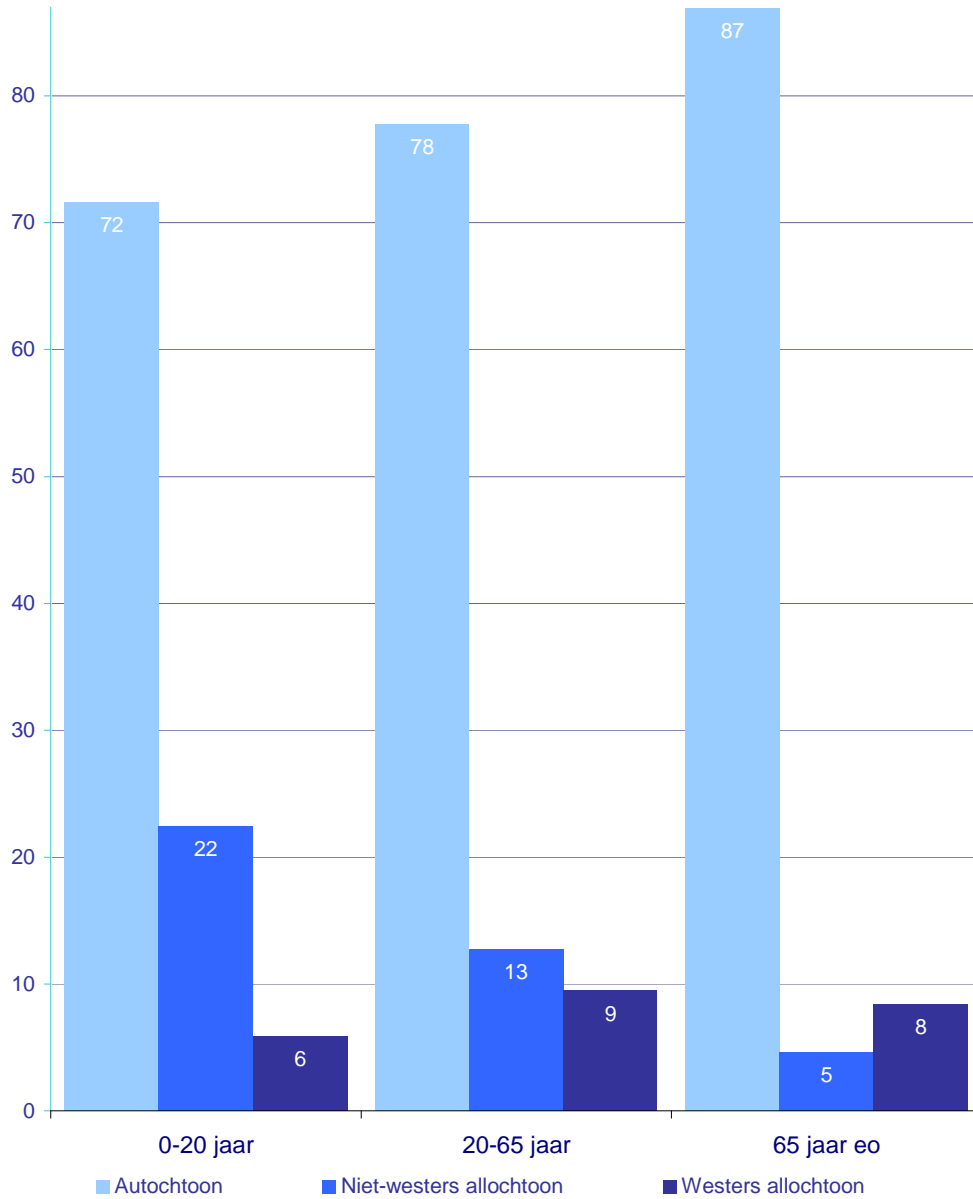

Figuur 7b Verwachte groei niet-westerse allochtonen in Tiel, 2010-2025

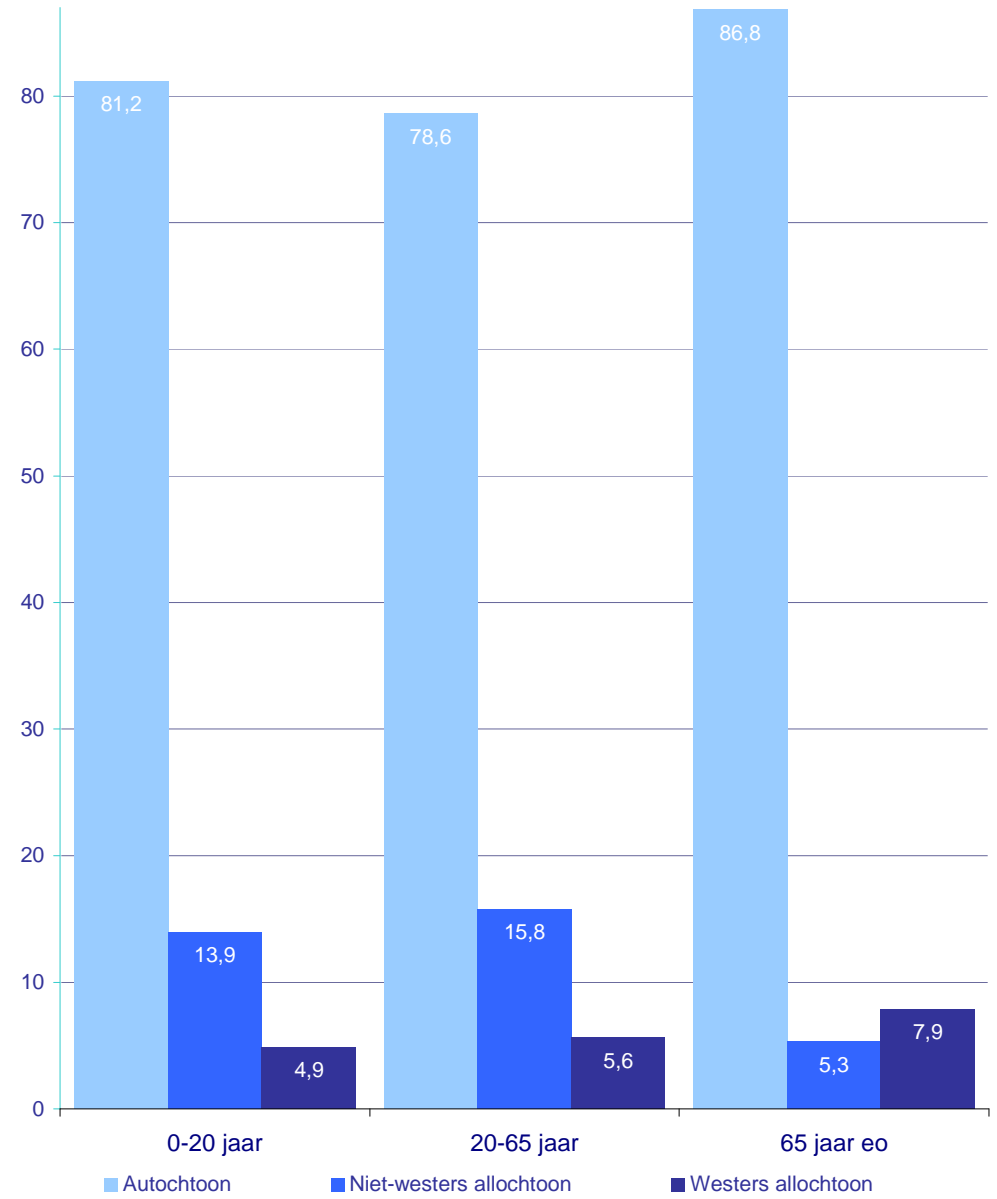

▲ Tiel
 ◆ Rivierenland
 ■ Gelderland
 ● Nederland

Figuur 8a Bevolking naar leeftijd en herkomst in gemeente Tiel, 2010

Figuur 8b Bevolkingsprognose naar leeftijd en herkomst in gemeente Tiel, 2025

2. Onderwijs

In dit hoofdstuk presenteren wij de cijfers over het onderwijs in Tiel, zoals het aantal allochtone leerlingen in het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs en het hbo en wetenschappelijk onderwijs. Tevens is er speciale aandacht voor zwarte en witte scholen en voortijdig schoolverlaters.

Leerlingen in het basisonderwijs

Het Ministerie van Onderwijs hanteert sinds het schooljaar 2006-2007 een nieuwe gewichtenregeling: dit is een regeling waarin de achterstand van de leerlingen gewogen wordt op basis van het opleidingsniveau van de ouders. De criteria etniciteit en beroep zijn komen te vervallen. De invoering van de nieuwe regeling is gespreid over vier schooljaren gerealiseerd. Vanaf het schooljaar 2009-2010 vallen alle leerlingen onder de nieuwe regeling. Dit houdt in dat er met drie gewichten gewerkt wordt:

- o **1.2** voor kinderen van wie één van de ouders een opleidingsniveau heeft van maximaal basisonderwijs of (V)SO-ZMLK en de andere ouder maximaal LBO/VBO, praktijkonderwijs of VMBO-B/K heeft.
- o **0.3** voor kinderen van wie beide ouders (of de ouder die belast is met de dagelijkse verzorging) een opleidingsniveau heeft van maximaal LBO/VBO, praktijkonderwijs of VMBO-B/K.
- o **0.0** voor kinderen van wie één van de ouders een opleidingsniveau heeft van overig voortgezet onderwijs of hoger.

Tabel 4 geeft een overzicht van zowel het aantal gewichtenleerlingen als het aantal allochtone leerlingen in het basisonderwijs in gemeente Tiel, regio Rivierenland, Gelderland en Nederland. Centrale Financiën Instelling (CFI), van

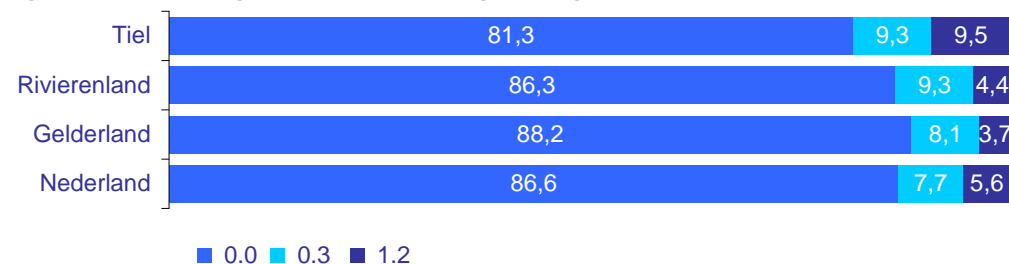
Tabel 4 Aantal basisschool leerlingen naar gewicht en herkomst, 2009-2010

	Totaal aantal leerlingen	Waarvan met gewicht			Waarvan allochtoon
		0.0	0.3	1.2	
Tiel	4.362	3.545	404	413	843
Rivierenland	23.732	20.479	2.205	1.048	1.801
Gelderland	194.312	171.477	15.673	7.162	12.203
Nederland	1.547.967	1.340.940	119.651	87.376	173.962

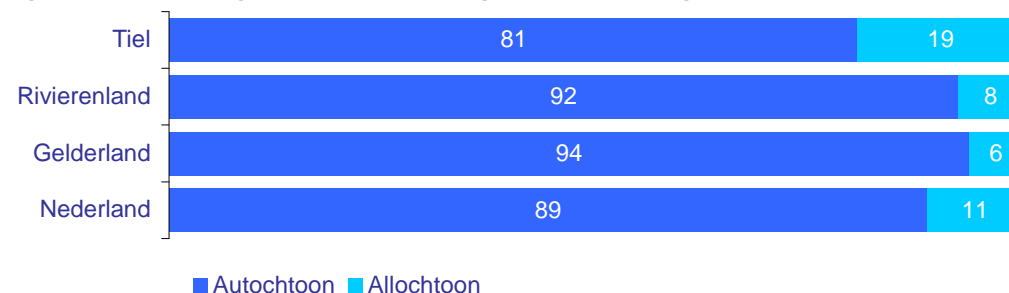
Bron: CFI en Basisgegevens Onderwijs

wie deze gegevens afkomstig zijn, hanteert een andere definitie van allochtone leerlingen² dan het CBS.

Figuur 9a Percentage basisschoolleerlingen per gewicht 2009-2010

Figuur 9b Percentage basisschoolleerlingen per herkomstgroep 2009-2010

De cijfermatige informatie uit tabel 4 wordt in figuur 9a en 9b visueel weergegeven. Het hoogste percentage 1.2 leerlingen vinden we in Tiel. Het landelijk gemiddelde ligt veel lager. De gemiddelde percentages van Gelderland en van regio Rivierenland zijn nog lager dan het landelijke gemiddelde. Hetzelfde beeld zien we als het om allochtone leerlingen gaat. Tiel kent het hoogste percentage allochtone leerlingen en Gelderland het laagste. In tabel 5 wordt per basisschool een overzicht gegeven van het aantal gewichtenleerlingen in de gemeente Tiel. De scholen zijn gerangschikt op

² Aruba, Kaapverdië, Marokko, Molukken, Nederlandse Antillen en Aruba, Suriname, Tunesië, Turkije, Vluchtelingen en niet-Engelstaligen.

Tabel 5 Aantal gewichtenleerlingen per basisschool in Tiel, schooljaar 2009-2010

	Totaal aantal leerlingen	Waarvan met gewicht					
		absoluut			%		
		0.0	0.3	1.2	0.0	0.3	1.2
De Adamshof	166	98	27	41	59	16	25
OBS De Regenboog	117	63	27	27	54	23	23
Daltonschool Prinses Margriet	76	40	21	15	53	28	20
PC B Pr Willem Alexander	461	311	69	81	67	15	18
OBS de Molenwerf	153	93	37	23	61	24	15
Rotondaschool	572	489	15	68	85	3	12
De Achtbaan	252	190	34	28	75	13	11
PC Basisschool Pr Maurits	455	404	10	41	89	2	9
OBS de Moespot	398	333	29	36	84	7	9
Stefanuschool	308	267	22	19	87	7	6
Basisschool De Dagobert	358	294	46	18	82	13	5
Basisschool De Waaier	515	461	43	11	90	8	2
PC Basisschool Prins Claus	163	152	7	4	93	4	2
De Bataaf	201	189	11	1	94	5	0
De Hoge Hof	78	72	6		92	8	0
Johannesschool	89				100	0	0

Bron:CFI en Basisgegevens Onderwijs

volgorde van percentage 1.2 leerlingen. Er zijn in totaal 16 basisscholen in Tiel waarvan 3 met een percentage van 20% of hoger 1.2 leerlingen. Vier scholen hebben een percentage van 10% of hoger 1.2 leerlingen. Eén school heeft één 1.2 leerling en twee scholen hebben geen 1.2 leerlingen.

Segregatie in het basisonderwijs

Tabel 6 geeft per basisschool een overzicht van het aantal allochtone leerlingen in de gemeente Tiel. De scholen zijn gerangschikt op volgorde van het allochtone leerlingenaantal. Op basis van het percentage allochtone leerlingen kan men spreken in termen van zwarte, witte en gemengde scholen. In dat geval worden de scholen met minder dan 10% allochtone leerlingen witte school genoemd. Scholen met meer dan 10% en minder dan 50% allochtone leerlingen worden

gemengde scholen genoemd en scholen met een percentage van 50% of hoger zwarte scholen³. Als we op basis van deze driedeling naar de basisscholen van Tiel kijken dan zien we dat in het schooljaar 2009-2010 Tiel 1 zwarte, 10 gemengde en 5 witte basisscholen heeft. Dit betekent dat ruim een kwart van de basisscholen in Tiel wit is, bijna tweederde gemengd en nog geen tiende (6,3%) zwart. Als we dit vergelijken met de cijfers van Gelderland in 2007 (*Integratiemonitor Gelderland 2009*) dan heeft Tiel meer gemengde scholen dan de GSO- en KSB-gemeenten in Gelderland gemiddeld hebben. Dat is namelijk 34%. Daarnaast heeft Tiel minder witte scholen in vergelijking met de genoemde gemeenten. Daar is namelijk 55% wit.

Tabel 6 Aantal allochtone leerlingen per basisschool in Tiel, schooljaar 2009-2010

	Totaal aantal leerlingen	Allochtone leerlingen	
		absoluut	%
OBS De Regenboog	117	59	50
De Adamshof	166	82	49
PC B Pr Willem Alexander	461	172	37
Daltonschool Prinses Margriet	76	23	30
De Achtbaan	252	60	24
PC Basisschool Pr Maurits	455	106	23
OBS de Molenwerf	153	34	22
Basisschool De Dagobert	358	75	21
Rotondaschool	572	101	18
Stefanuschool	308	51	17
Basisschool De Waaier	515	51	10
PC Basisschool Prins Claus	163	13	8
De Hoge Hof	78	3	4
OBS de Moespot	398	12	3
De Bataaf	201	1	0
Johannesschool	89		0

³ Hierbij hanteren wij de definitie zoals die wordt gebruikt in de *Integratiemonitor Gelderland 2009*

Leerlingen in het voortgezet onderwijs

De samenstelling van het aantal leerlingen binnen het voortgezet onderwijs (VO) is in tabel 7 weergegeven. We zien dat het aandeel niet-westerse allochtone leerlingen in Tiel ruim twee keer hoger is dan de gemiddelde percentages van Gelderland en regio Rivierenland. Ook het landelijk percentage niet-westerse allochtone leerlingen ligt zo'n eenderde lager dan het percentage van Tiel. Verreweg het grootste deel van de niet-westerse leerlingen in Tiel is afkomstig uit

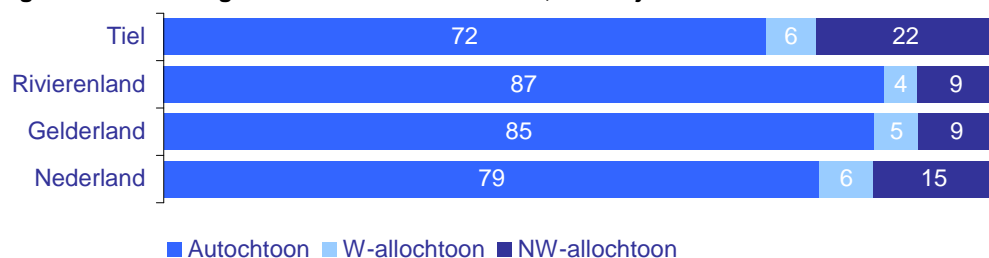
Marokko of Turkije (70%). Het aandeel van deze leerlingen in de landelijke leerlingenpopulatie ligt veel lager: 43%, net als in de aandeel van Gelderland en regio Rivierenland, respectievelijk 47% en 57%. Leerlingen uit Suriname en Nederlandse Antillen en Aruba hebben in Tiel met 8% een veel kleiner aandeel in de niet-westerse allochtone leerlingenpopulatie dan het landelijke gemiddelde van 24%.

Tabel 7 In gemeente Tiel woonachtig leerlingen in het voortgezet onderwijs naar herkomst, schooljaar 2008-2009*

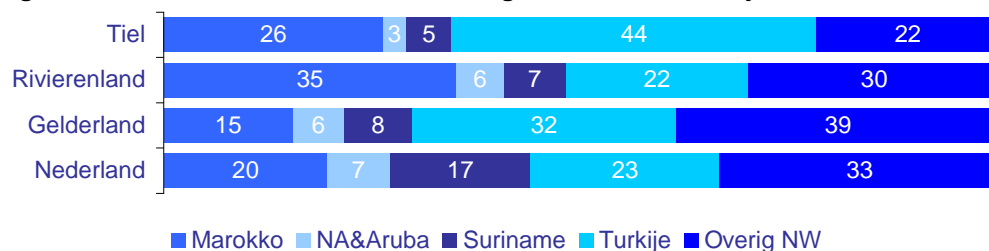
	Totaal	Autochtoon	Westerse allochtoon	Niet-westerse allochtoon					Herkomst onbekend	
				Totaal	Marokko	NA&Aruba	Suriname	Turkije		Overig
Tiel	2.482	1795	150	534	140	15	29	233	117	3
Rivierenland	13.637	11800	543	1.285	450	73	95	281	386	9
Gelderland	117.765	100477	6236	10.895	1.684	675	879	3.447	4.210	157
Nederland	934.971	734739	59788	137.190	26.857	10.275	23.086	31.024	45.948	3.253

*Voorlopige cijfers

Figuur 10a Leerlingen in het VO naar herkomst, schooljaar 2008-2009

Figuur 10b Niet-westerse allochtone leerlingen in het VO, schooljaar 2008-2009

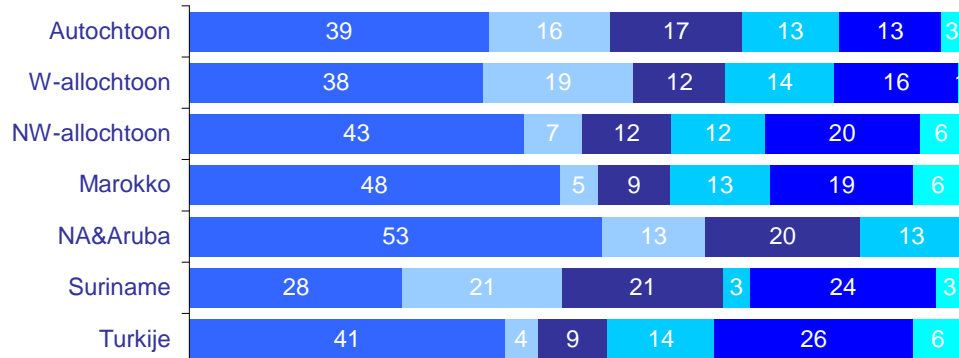
De cijfermatige informatie uit tabel 7 wordt in figuren 10a en 10b visueel weergegeven.

De onderstaande vier figuren (figuur 11a tot en met 11d) laten voor de verschillende regio's zien hoe leerlingen van verschillende herkomst verdeeld zijn over de verschillende onderwijsniveaus in het voortgezet onderwijs. In Tiel (figuur 11a) zien we dat Antilliaans-Arubaanse jongeren relatief gezien het vaakst voor de algemene leerjaren kiezen. Het VWO wordt relatief gezien het vaakst gekozen door leerlingen met een Surinaamse herkomst, evenals de HAVO. De VMBO theoretisch-gemengde leerweg wordt het meest door westerse allochtonen gekozen. De VMBO basis-kaderberoeps leerweg is relatief gezien het populairst onder leerlingen met een Turkse afkomst. Het praktijkonderwijs is relatief gezien het populairst onder Antilliaans-Arubaanse jongeren.

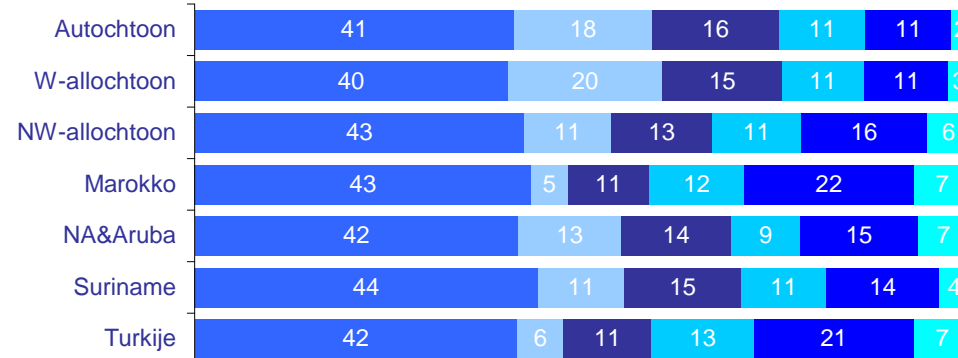
Zoals figuren 11b tot en met 11d laten zien, liggen in de overige drie regio's de verdelingen anders. Wat wel opvalt is dat de verdeling van VO algemene leerjaren onder jongeren met verschillende achtergronden evenwichtiger is in de overige drie regio's dan in Tiel.

Figuur 11 Leerlingen in het voortgezet onderwijs naar woonplaats, onderwijsniveau en herkomst, schooljaar 2008-2009

Figuur 11a Tiel

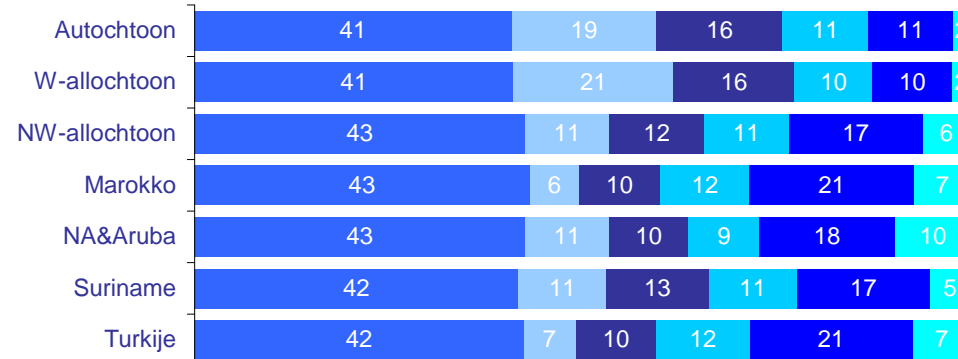
Figuur 11c Gelderland

Figuur 11b Rivierenland

Figuur 11d Nederland

Leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs

Tabel 8 geeft een beeld van de verdeling van leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs (MBO) naar herkomst en woongemeente. In vergelijking met de ander regio's kent Tiel het hoogste percentage niet-westers allochtone leerlingen in deze vorm van onderwijs. Het percentage van 23% komt dicht bij het landelijke percentage van 20%. In Rivierenland en Gelderland ligt dit

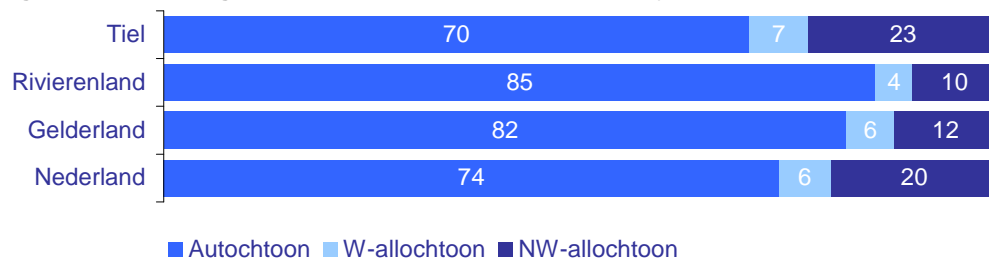
percentage veel lager met respectievelijk 10% en 12%. De grootste groep niet-westers allochtone leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs is overigens van Turkse afkomst. In Rivierenland is dat de groep van Marokkaanse afkomst en in Gelderland en Nederland de overige niet-westerse allochtonen. Voor de duidelijkheid zijn de cijfers uit tabel 8 ook in figuur 12a en 12b weergegeven.

Tabel 8 In gemeente Tiel woonachtig leerlingen in het middelbaar beroepsonderwijs naar herkomst, schooljaar 2008-2009*

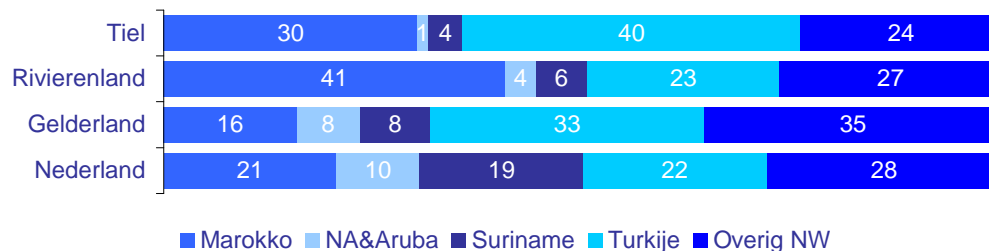
	Totaal	Autochtoon	Westerse allochtoon	Niet-westerse allochtoon					Herkomst onbekend	
				Totaal	Marokko	NA&Aruba	Suriname	Turkije		Overig
Tiel	1.396	981	98	317	96	4	13	128	76	0
Rivierenland	6.955	5.937	303	712	290	26	44	163	189	3
Gelderland	64.174	52.542	3.629	7.971	1.267	598	674	2.606	2.826	32
Nederland	514.594	378.487	32.001	102.381	21.087	10.241	19.918	22.448	28.687	1.725

*Voorlopige cijfers

Figuur 12a Leerlingen in het MBO naar herkomst, schooljaar 2008-2009

Figuur 12b Niet-westerse allochtone leerlingen in het MBO, schooljaar 2008-2009

Voortijdig schoolverlaten

Het percentage voortijdig schoolverlaters is in het middelbaar beroepsonderwijs aanzienlijk hoger dan in andere onderwijssoorten. Daarom wordt in deze paragraaf tevens aandacht besteed aan voortijdig schoolverlaters in Regionale Opleidingscentra (ROC's) waar deze vorm van onderwijs wordt gegeven.

In tabel 9 kunnen we zien hoe de voortijdig schoolverlaters van ROC Rivor in Tiel zijn samengesteld. Zowel het percentage schoolverlaters in totaal als het percentage schoolverlaters met een allochtone achtergrond schommelt de afgelopen drie jaar. Over positieve dan wel negatieve ontwikkelingen met betrekking tot voortijdig schoolverlaten in Tiel is met deze cijfers dan ook nog weinig te zeggen. Wel valt op dat de vergelijking met alle Gelderse ROC's samen laat zien dat in Tiel het percentage schoolverlaters iets hoger is, maar het percentage allochtone schoolverlaters iets lager. Als we naar het schooljaar 2008-2009 kijken zien we dat bij ROC Rivor het percentage schoolverlaters onder allochtonen sterk gedaald is in vergelijking met de voorgaande twee jaren. Opvallend is dat het percentage schoolverlaters bij de 2^e generatie allochtonen veel hoger is dan bij de 1^e generatie allochtonen.

Tabel 9 Aantal voortijdig schoolverlaters in ROC Rivor Tiel

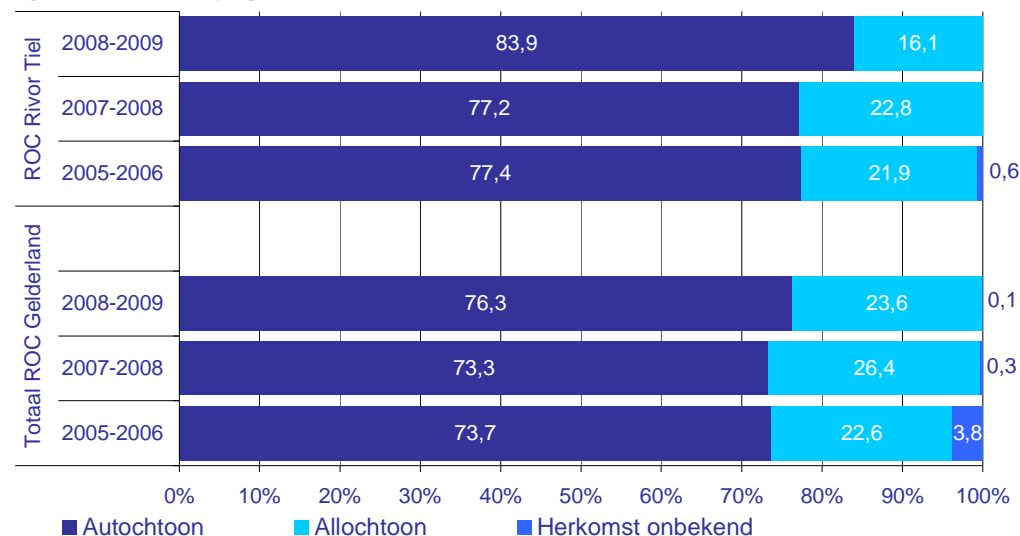
	Schooljaar	Totaal aantal leerlingen	Voortijdig schoolverlaters		Autochtoon	Allochtoon			Herkomst onbekend
			aantal	%		Totaal	1e generatie	2e generatie	
ROC Rivor Tiel	2008-2009*	1.870	168	9,0	141	27	6	21	
	2007-2008	1.857	180	9,7	139	41	10	31	
	2005-2006	1.819	155	8,5	120	34	7	27	1
Totaal ROC Gelderland	2008-2009*	48.791	4.197	8,6	3.201	992	317	675	4
	2007-2008	49.102	4.144	8,4	3.039	1.092	394	698	13
	2005-2006	48.191	4.095	8,5	3.016	925	338	587	154

*Voorlopige cijfers

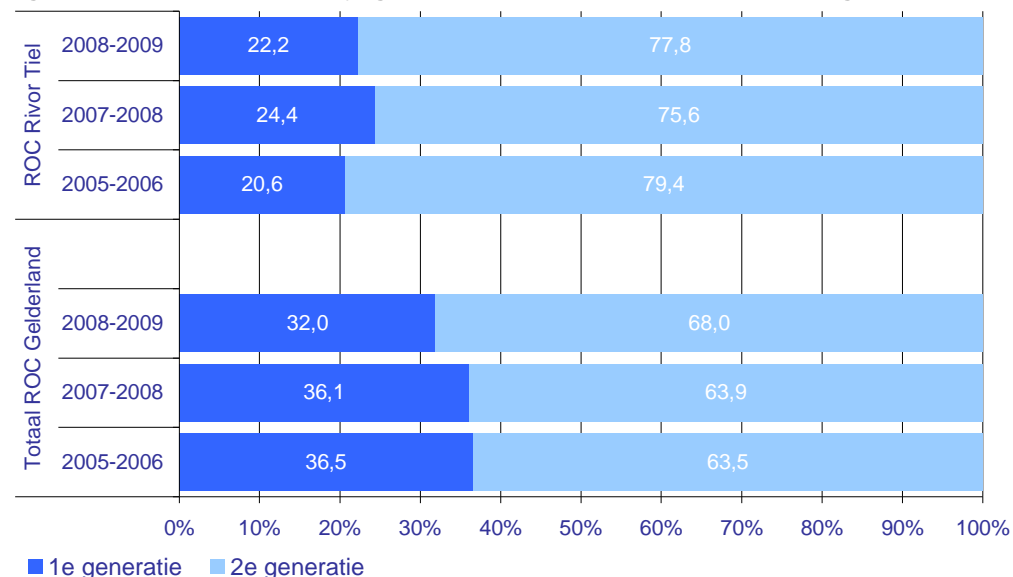
Bron: Spectrum

Figuur 13a en 13b geven de cijfers van tabel 9 nog eens visueel weer.

Figuur 13a Voortijdig schoolverlaters in ROC Rivor Tiel naar herkomst

Figuur 13b Allochtone voortijdig schoolverlaters in ROC Rivor Tiel naar generatie

Leerlingen in het hoger beroepsonderwijs

In tabel 10 zie we de verdeling van leerlingen in het hoger beroepsonderwijs (HBO) naar herkomst en woongemeente. In vergelijking met de ander regio's kent Tiel ook hier het hoogste percentage niet-westers allochtone leerlingen in deze vorm van onderwijs. En opnieuw ligt dit percentage dicht bij het landelijk beeld dan Rivierenland en Gelderland. De grootste groep niet-westers allochtone

leerlingen in het hoger beroepsonderwijs is opnieuw van Turkse afkomst, evenals in het middelbaar beroepsonderwijs. In Rivierenland is dat opnieuw de groep van Marokkaanse afkomst en in Gelderland en Nederland ook weer de overige niet-westerse allochtonen.

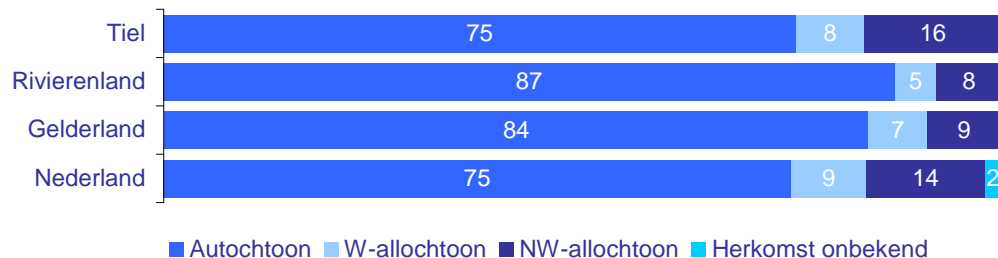
Figuur 14a en 14b geven de cijfers uit tabel 10 visueel weer.

Tabel 10 In gemeente Tiel woonachtig leerlingen in het hoger beroepsonderwijs naar herkomst, 2008-2009*

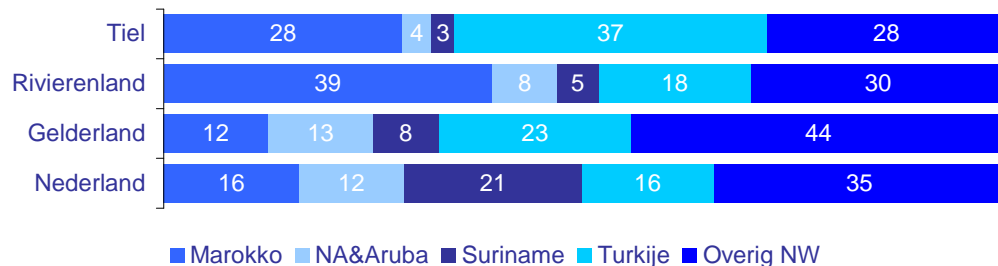
	Totaal	Autochtoon	Westerse allochtoon	Niet-westerse allochtoon					Herkomst onbekend	
				Totaal	Marokko	NA&Aruba	Suriname	Turkije		Overig
Tiel	689	520	56	113	32	4	3	42	32	0
Rivierenland	3.356	2.928	167	261	102	20	13	47	79	0
Gelderland	41.912	35.260	2.924	3.728	461	468	290	853	1.656	0
Nederland	383.696	286.323	34.612	53.955	8.686	6.709	11.404	8.461	18.695	8.806

*Voorlopige cijfers

Figuur 14a Leerlingen in het HBO naar herkomst, schooljaar 2008-2009

Figuur 14b Niet-westerse allochtone leerlingen in het HBO, schooljaar 2008-2009

Leerlingen in het wetenschappelijk onderwijs

In tabel 11 zie we de verdeling van leerlingen in het wetenschappelijk onderwijs (WO). Het beeld lijkt opnieuw op hetgeen te zien is bij het middelbaar en hoger beroepsonderwijs. Het percentage niet-westerse allochtone leerlingen in Tiel lijkt

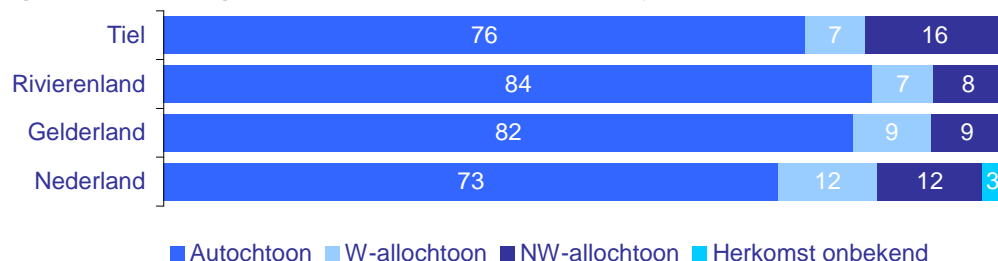
op het landelijk beeld. De grootste groep niet-westers allochtone leerlingen is opnieuw van Turkse afkomst. In de overige regio's vormen de overige niet-westerse allochtonen de grootste groep. Voor de duidelijkheid presenteren wij ook hier de cijfers uit tabel 11 in figuur 15a en 15b.

Tabel 11 In gemeente Tiel woonachtig leerlingen in het wetenschappelijk onderwijs naar herkomst, 2008-2009*

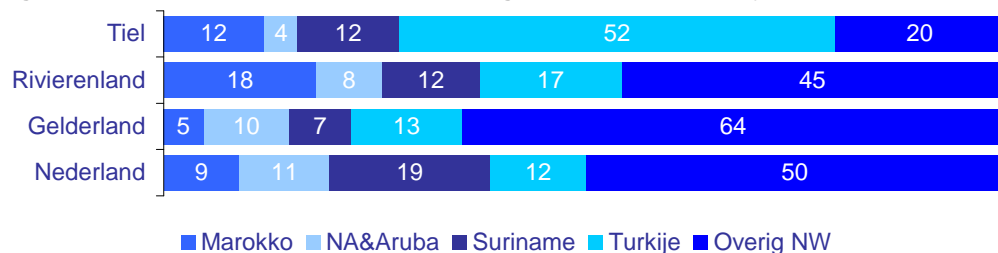
	Totaal	Autochtoon	Westerse allochtoon	Niet-westerse allochtoon						Herkomst onbekend
				Totaal	Marokko	NA&Aruba	Suriname	Turkije	Overig	
Tiel	152	116	11	25	3	1	3	13	5	0
Rivierenland	918	775	66	77	14	6	9	13	35	0
Gelderland	22.468	18.442	2.078	1.948	93	199	142	259	1.255	0
Nederland	220.347	161.120	26.196	27.395	2.471	2.951	5.219	3.152	13.602	5.636

*Voorlopige cijfers

Figuur 15a Leerlingen in het WO naar herkomst, schooljaar 2008-2009

Figuur 15b Niet-westerse allochtone leerlingen in het WO, schooljaar 2008-2009

3. Arbeid

In dit hoofdstuk geven we de cijfers weer op het gebied van arbeid en inkomen. We kijken naar beroepsbevolking, arbeidsmarktparticipatie en inkomen.

Beroepsbevolking

In de eerste drie kolommen van tabel 12 is de bevolking tussen 15 - 65 jaar weergegeven. In de volgende drie kolommen is de beroepsbevolking weergegeven. De beroepsbevolking bestaat uit de personen tussen 15-65 jaar die tenminste twaalf uur per week werken of beschikbaar zijn voor werk. In de daarop volgende drie kolommen is de werkzame beroepsbevolking weergegeven. Dit zijn de personen die een baan hebben voor tenminste twaalf uur per week. In de laatste drie kolommen zien we de bruto arbeidsparticipatie. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de bruto arbeidsparticipatie, waarin zowel werkenden als werkzoekenden (ingeschreven bij het CWI) zitten,

en de netto arbeidsparticipatie, waarin alleen de werkzame beroepsbevolking zit (met meer dan 12 uur werk per week).

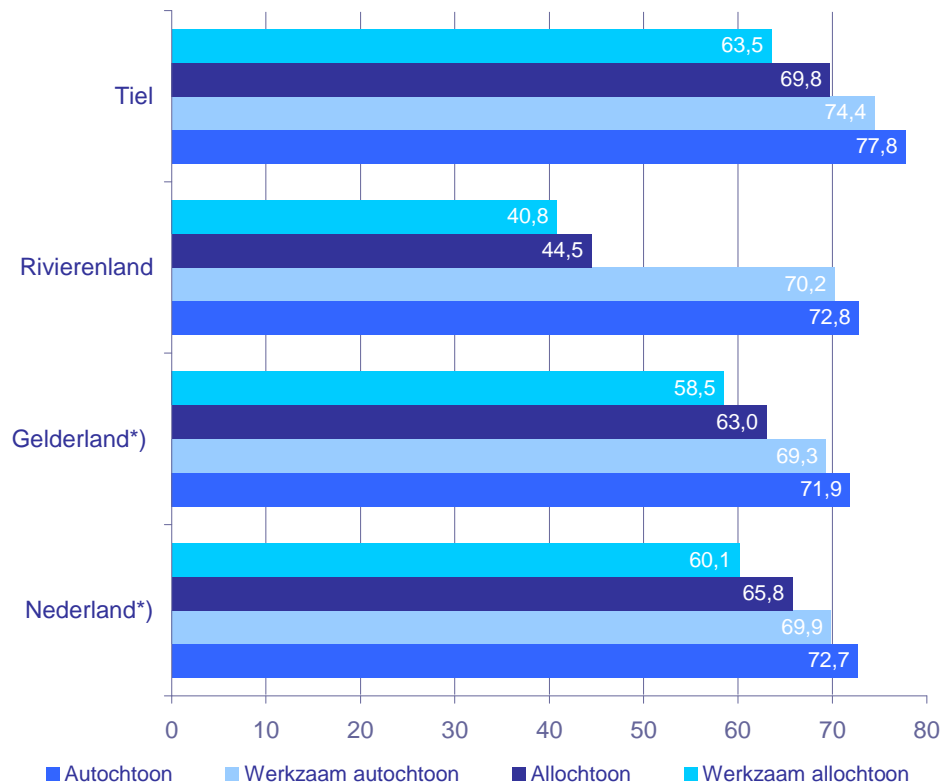
In figuur 16 is het percentage van de totale beroepsbevolking en werkzame beroepsbevolking per herkomstgroep te zien. Bij de allochtone groep zien we een grotere discrepantie tussen degenen die willen werken en degenen die daadwerkelijk een baan hebben. In Tiel is 91% van de allochtone en 95,7% van de autochtone beroepsbevolking daadwerkelijk werkzaam. Dit betekent dat in Tiel een verschil van 4,7% bestaat tussen allochtonen en autochtonen als het gaat om de totale beroepsbevolking en de werkzame beroepsbevolking. Dit percentage is ook geldig voor de regio Rivierenland en totaal Nederland. Alleen in Gelderland is dit verschil kleiner, namelijk 3,6%.

Tabel 12 Omvang beroepsbevolking naar herkomst in gemeente Tiel, gemiddeld over 2007-2009

	Bevolking (15 - 65 jaar)			Beroepsbevolking			Werkzame beroepsbevolking			Bruto arbeidsparticipatie %		
	Totaal	Autochtoon	Allochtoon	Totaal	Autochtoon	Allochtoon	Totaal	Autochtoon	Allochtoon	Totaal	Autochtoon	Allochtoon
Tiel	27.800	18.000	9.600	20.700	14.000	6.700	19.500	13.400	6.100	74,6	77,6	69,1
Rivierenland	143.500	120.600	19.100	102.200	87.800	8.500	97.900	84.700	7.800	70	71	63
Gelderland*)	1.312.000	1.109.000	200.000	925.000	797.000	126.000	888.000	769.000	117.000	71	72	63
Nederland*)	11.014.000	8.693.000	2.298.000	7.846.000	6.319.000	1.512.000	7.469.000	6.074.000	1.382.000	71	73	66

*) Cijfers over Rivierenland, Gelderland en Nederland hebben enkel betrekking op het jaar 2009

Figuur 16 Percentage beroepsbevolking en werkzame beroepsbevolking in gemeente Tiel, gemiddeld over 2007-2009

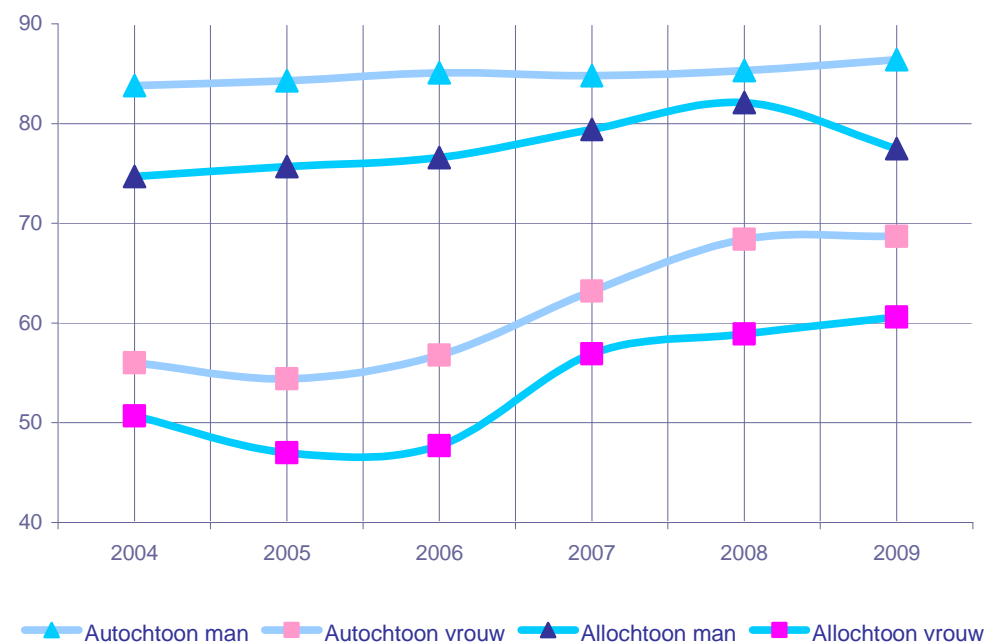
*) Cijfers over Gelderland en Nederland hebben enkel betrekking op het jaar 2009

Arbeidsmarktparticipatie

We hebben gekeken naar de ontwikkeling van de arbeidsmarktparticipatie in Tiel tussen 2004 en 2009. Aan het begin van dit hoofdstuk hebben wij reeds uitgelegd wat arbeidsmarktparticipatie precies inhoudt.

Als we kijken naar figuur 17, dan zien we dat in de periode van 2004 tot en met 2009 de arbeidsmarktparticipatie van de autochtone en allochtone mannen hoger is dan die van de autochtone en allochtone vrouwen. Voor niet-westerse

Figuur 17 Bruto arbeidsmarktparticipatie in gemeente Tiel, 2004-2009

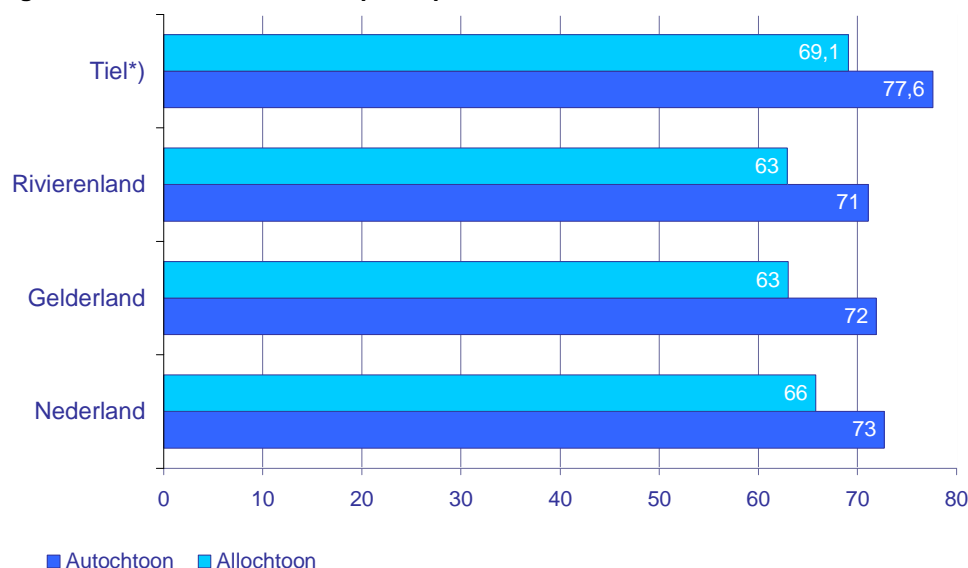
allochtonen zijn geen aparte gegevens beschikbaar. Allochtone vrouwen kennen de laagste arbeidsmarktparticipatie. Daarnaast valt op dat de autochtone mannen een stabiele ontwikkeling volgen over de jaren. De autochtone vrouwen volgen vanaf 2005 een sterk stijgende lijn. Deze stijgende lijn zien we, weliswaar in iets mindere mate, ook bij de allochtone vrouwen terug. Vooral tussen 2006 en 2007 laten ze een snelle stijging zien. Tot 2008 vertonen de allochtone mannen een stabiel stijgende ontwikkeling. Vanaf dat moment laten ze een dip zien.

In figuur 18a is de arbeidsmarktparticipatie van autochtonen en allochtonen voor Tiel, Rivierenland, Gelderland en Nederland tegen elkaar afgezet. Dit figuur is gebaseerd op de cijfers uit de laatste twee kolommen van tabel 12. We zien dat de participatiegraad zowel van autochtonen als van allochtonen in Tiel boven het regionale en landelijk gemiddelde uitkomt. Een reden hiervoor zou de verschillen

in de CBS cijfers kunnen zijn. Want de cijfers over Tiel zijn gemiddeld over 2007 en 2009, terwijl de overige cijfers betrekking hebben over 2009. CBS stelt deze cijfers in verschillende periodes beschikbaar over de regio totalen en voor de gemeenten.

In de gemeente Tiel is de arbeidsmarktparticipatie van allochtonen 69,1% en van autochtonen 77,6%. Dit betekent dat er een verschil van 8,5% is in participatiegraad tussen allochtonen en autochtonen in Tiel. Dit verschil is in Gelderland met 8,9% het grootst en in Nederland met twee procent lager het kleinst: 6,9%.

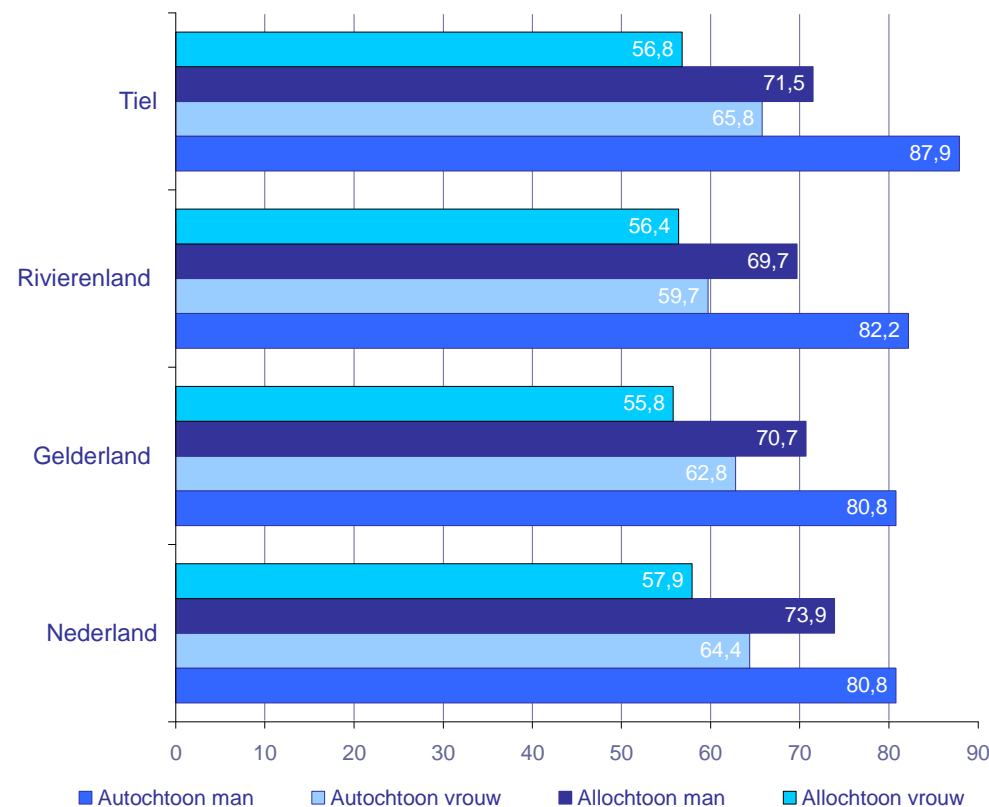
Figuur 18a Bruto arbeidsmarktparticipatie van autochtonen en allochtonen, 2009

*) Cijfers over Tiel zijn gemiddeld over 2007-2009

Figuur 18b laat zien hoe de verschillen zijn tussen autochtone en allochtone mannen en vrouwen als het gaat om de arbeidsmarktparticipatie. Wat opvalt is dat het verschil in participatiegraad tussen de autochtone mannen en vrouwen groter is dan het verschil tussen de allochtone mannen en vrouwen. In Tiel en in

Figuur 18b Bruto arbeidsmarktparticipatie naar herkomstgroepering en geslacht, 2009

de regio Rivierenland is dit verschil tussen de autochtone mannen en vrouwen met ruim 22% overigens verrassend groot. In Gelderland en in heel Nederland is dit verschil iets kleiner, respectievelijk 18% en 16,4%. In Tiel en in Gelderland is het verschil tussen allochtone mannen en vrouwen bijna 15%. In heel Nederland is dat verschil iets groter en in regio Rivierenland iets kleiner. Wat nog veel opvallender is, is het verschil tussen autochtone mannen en vrouwen.

Inkomens

In tabel 13 wordt het gemiddelde jaarinkomen van de bevolking van Tiel, Gelderland en Nederland naar herkomst weergegeven. In Tiel ligt het gemiddeld persoonlijk inkomen iets lager dan in Gelderland en Nederland. De autochtone en niet-westers allochtone bevolking treft het beter in Tiel dan in Gelderland. Nederland in totaal heeft steeds de hoogste inkomens

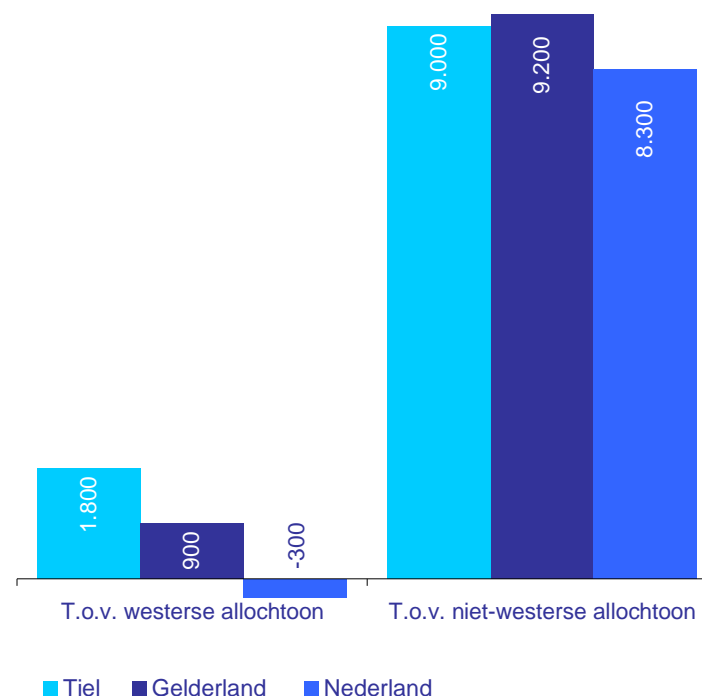
We zien dat in alle drie de regio's niet-westerse allochtonen het minst verdienen. De westerse allochtonen verdienen alleen in Tiel en Gelderland iets minder dan de autochtone bevolking maar in Nederland juist iets meer.

Tabel 13 Gemiddeld inkomen naar herkomst in euro's, 2007

	Totale bevolking	Autochtoon	Westerse allochtoon	Niet-westerse allochtoon
	€	€	€	€
Tiel	25.900	27.100	25.300	18.100
Gelderland	26.000	26.600	25.700	17.400
Nederland	26.800	27.500	27.800	19.200

Voor de duidelijkheid zijn de verschillen uit tabel 13 in figuur 19 weergegeven. In Tiel ligt het jaarinkomen van autochtonen gemiddeld 9.000 euro (50%) hoger dan het jaarinkomen van niet-westerse allochtonen. In Gelderland is dit verschil iets hoger dan in Tiel: 9.200 euro (53%). Het kleinste verschil zien we in Nederland, daar verdienen autochtonen namelijk op jaarbasis 8.300 euro (43%) meer dan niet-westerse allochtonen. In Nederland verdienen autochtonen op jaarbasis gemiddeld 300 euro minder dan westerse allochtonen.

Figuur 19 Gemiddelde inkomensverschil van autochtonen t.o.v. westerse en niet-westerse allochtonen in euro's, 2007

4. Leefbaarheid en veiligheid

In dit hoofdstuk gaan we in op een aantal verschillende onderwerpen die wij hebben verzameld onder de noemer Leefbaarheid en veiligheid, te weten: concentratiebuurten, discriminatie en criminaliteit.

Concentratiebuurten

In deze monitor hanteren wij dezelfde definitie van de term concentratiebuurten als in de *Integratiemonitor Gelderland 2009*. Het gaat hier om de buurten waarvan het percentage niet-westerse allochtone bewoners minimaal anderhalf keer het gemiddelde percentage van de gemeente is.

Daarnaast hebben we voor buurten in plaats van wijken gekozen omdat buurten over het algemeen kleiner zijn en daardoor sneller duidelijk is waar de concentraties zich bevinden.

In tabel 14 zijn de wijken van Tiel gerangschikt op volgorde van percentage niet-westerse allochtonen. Daaruit blijkt dat in Tiel van de 25 buurten er 3 concentratiebuurten zijn. Dit is een percentage van 12%. Deze situatie is sinds 2003 hetzelfde gebleven. Ter vergelijking. In de *Integratiemonitor Gelderland 2009* hebben in 2007 alle GSO- en KSB- gemeenten samen gemiddeld 14% concentratiebuurten. Daarmee verschilt Tiel dus niet wezenlijk van deze andere gemeenten.

Geschatte leeftijdsverdeling niet-westerse allochtonen per buurt

Tabel 15 en figuur 20 geven de geschatte leeftijdsverdeling niet-westerse allochtonen per buurt in gemeente Tiel aan.

Er zijn op wijkniveau geen cijfers beschikbaar waarmee leeftijdsgroep aan etniciteit gerelateerd kan worden. Volgens de cijfers die op gemeenteniveau beschikbaar zijn, is in Tiel 32% van de niet westerse allochtonen tussen de 0-15 jaar, 16% tussen de 15-25 jaar, 34% tussen de 25-45 jaar, 13% tussen de 45-65 jaar en 4% 65 jaar en ouder. Als wij deze percentages doortrekken naar de buurten, krijgen we een globaal aantal niet westerse allochtonen per leeftijdscategorie op buurtniveau. We kunnen ook een andere schatting maken die gebaseerd is op de percentages die voor de totale inwoners per buurt in Tiel gelden. In dat geval krijgen we een andere beeld. Het gemiddelde van deze twee uitkomsten geeft het onderstaande beeld.

Tabel 14 Percentage westerse en niet-westerse allochtonen per buurt in gemeente Tiel op 1 januari 2009

	Totaal aantal inwoners	Westerse allochtoon %	Niet-westerse allochtoon %			
			Totaal	Marokko	Turkije	Overig
Tiel	41.070	8	14	4	6	4
Hertogenwijk	2.040	15	46	18	21	6
Ridderweide en Tiel-West	3.700	9	31	15	11	6
Ooij	3.060	7	23	7	13	3
Westroijen	2.240	10	17	3	9	5
Burgemeestersbuurt	1.470	6	16	7	7	2
Lok	1.190	6	16	4	9	3
Latenstein	2.390	6	12	1	8	2
Rauwenhof	3.210	10	12	5	2	4
Binnenstad	1.530	13	8	1	2	4
Elzenpas	2.960	8	8	2	2	4
Passewaay-Zuid	4.160	8	8	2	3	4
Sandwijk	1.590	10	8	1	5	1
Uitbr. ten Z. kanaal Passewaaij-Noord	4.610	8	7	1	3	4
Drumpt	2.300	8	6	2	1	3
Sterrebos	1.140	8	5	1	2	2
Veluwe	200	3	4	0	0	0
Industrieterrein Kellen	80	8	3	0	0	0
Stationsbuurt	870	7	3	0	0	3
Verspreide huizen Bergakker	380	6	2	0	0	0
Verspreide huizen Passewaaij	230	6	2	0	0	0
Verspreide huizen Wadenoijen	520	5	2	0	0	0
Wadenoijen	690	5	2	0	0	2
Kapel-Avezaath	450	4	1	0	0	0
Industrieterrein Medel	30	0	0	0	0	0
Zennewijnen	50	0	0	0	0	0

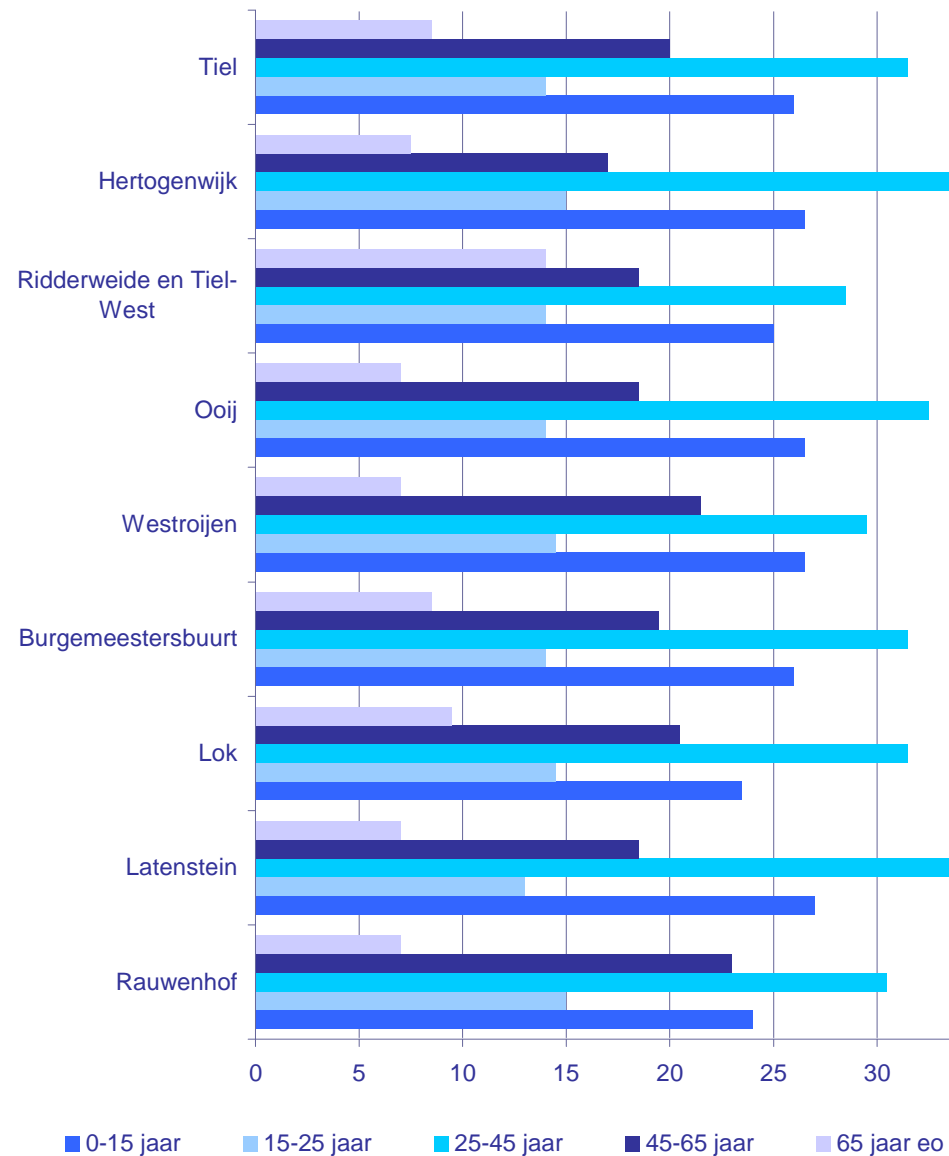
0: minder dan 0,5%

Tabel 15 Geschat percentage niet-westerse allochtonen per leeftijdscategorie en per buurt in gemeente Tiel op 1 januari 2009

	0-15 jr	15-25 jr	25-45 jr	45-65 jr	65 jr eo
Tiel	26	14	32	20	9
Hertogenwijk	27	15	34	17	8
Ridderweide en Tiel-West	25	14	29	19	14
Ooij	27	14	33	19	7
Westroijen	27	15	30	22	7
Burgemeestersbuurt	26	14	32	20	9
Lok	24	15	32	21	10
Latenstein	27	13	34	19	7
Rauwenhof	24	15	31	23	7
Binnenstad	20	15	36	19	11
Elzenpas	24	14	27	23	13
Passewaaij-Zuid	31	13	37	16	4
Sandwijk	24	14	32	19	12
Uitbr. ten Z.knl Passewaaij-Noord	29	14	32	20	4
Drumpt	25	15	28	25	8
Sterrebos	23	13	34	21	10
Veluwe	25	14	28	22	11
Industrieterrein Kellen	29	14	33	20	6
Stationsbuurt	24	13	28	22	14
Verspreide huizen Bergakker	25	14	32	21	10
Verspreide huizen Passewaaij	26	14	28	25	6
Verspreide huizen Wadenoijen	25	16	28	22	9
Wadenoijen	27	13	32	20	9
Kapel-Avezaath	26	14	28	22	10
Industrieterrein Medel	0	0	0	0	0
Zennewijnen	0	0	0	0	0

0: minder dan 0,5%

Figuur 20 Geschatte leeftijdsverdeling niet-westerse allochtonen in de 8 concentratiebuurten in gemeente Tiel op 1 januari 2009

Discriminatie

In tabel 16 is te zien hoeveel discriminatieklachten er binnengekomen zijn bij de verschillende Anti Discriminatiebureau's (ABD) in Gelderland over de periode 2005 t/m 2009. In 2009 zijn de ABD's in Tiel en Nijmegen opgegaan in Ieder1Gelijk, Bureau Gelijke Behandeling Gelderland-Zuid. Hieronder vallen 18 gemeenten waaronder de gemeente Tiel en de overige gemeenten van de regio Rivierenland. Om een vergelijking te kunnen maken met de voorgaande jaren, zijn in de onderstaande tabel de cijfers van de ABD's in Tiel en Nijmegen bij elkaar opgeteld over de periode 2005 t/m 2008. Voor Ede-Wageningen en Noord-Oost Gelderland zijn eveneens alleen de totalen weergegeven. Aan de vergelijking van deze cijfers kunnen echter moeilijk conclusies getrokken worden omdat er grote verschillen zijn qua werkgebied en werkwijze (zoals samenstelling van de bevolking, periodieke campagne's etc).

Tabel 16 Aantal klachten per ABD in Gelderland over de periode 2005-2009

			2005	2006	2007	2008	2009
Ede-Wageningen			101	94	101	109	133
Gelderland-Zuid*	Totaal		153	88	87	81	106
	Waarvan	Nijmegen	123	77	68	77	
		Tiel	30	11	19	4	
Noord-Oost Gelderland			63	69	74	143	137
Gelderland totaal			317	251	262	333	376
Nederland			4.433	4.334	4.247	4.808	5.931

*) In 2009 zijn de ABD's in Nijmegen en Tiel opgegaan in Ieder1Gelijk, Bureau Gelijke Behandeling Gelderland-Zuid.

Bron: Spectrum en Art.1 Kerncijfers 2009

We zien dat in 2009 het totaal aantal meldingen in Gelderland-Zuid gemiddeld met 24% toegenomen is ten opzichte van de voorgaande drie jaren. Kijken we daarentegen vier jaar terug, dan zien we dat er juist 47 klachten minder waren in 2009.

In 2005 waren er zowel in ADB Tiel als in ADB Nijmegen veel meer meldingen dan daarop volgende jaren. Het aantal meldingen in de periode 2005 tot en met 2008 voor Tiel laat een sterke schommeling zien.

Ede-Wageningen laat in 2009 een stijging van 31% zien na een stabiele periode van 2005 tot en met 2008. In Noord-Oost Gelderland is het aantal meldingen in 2008 en 2009 bijna verdubbeld ten opzichte van de voorgaande drie jaren. Voor Gelderland totaal is het aantal meldingen in 2009 gestegen na een afname in 2006 en 2007. Nederland laat een sterke toename zien in 2009.

De regio Gelderland-Zuid bestaat uit twee delen: stedelijk en landelijk gebied. Stedelijk gebied bestaat alleen uit gemeente Nijmegen. De overige zeventien

Tabel 17 Aantal klachten in Gelderland-Zuid 2009-2010

		2009	2010
Stedelijk gebied		56	110
Landelijk gebied		50	95
	Waarvan Tiel	4	8
Gelderland-Zuid totaal		106	205

Bron: Ieder1Gelijk, Bureau Gelijke Behandeling Gelderland-Zuid.

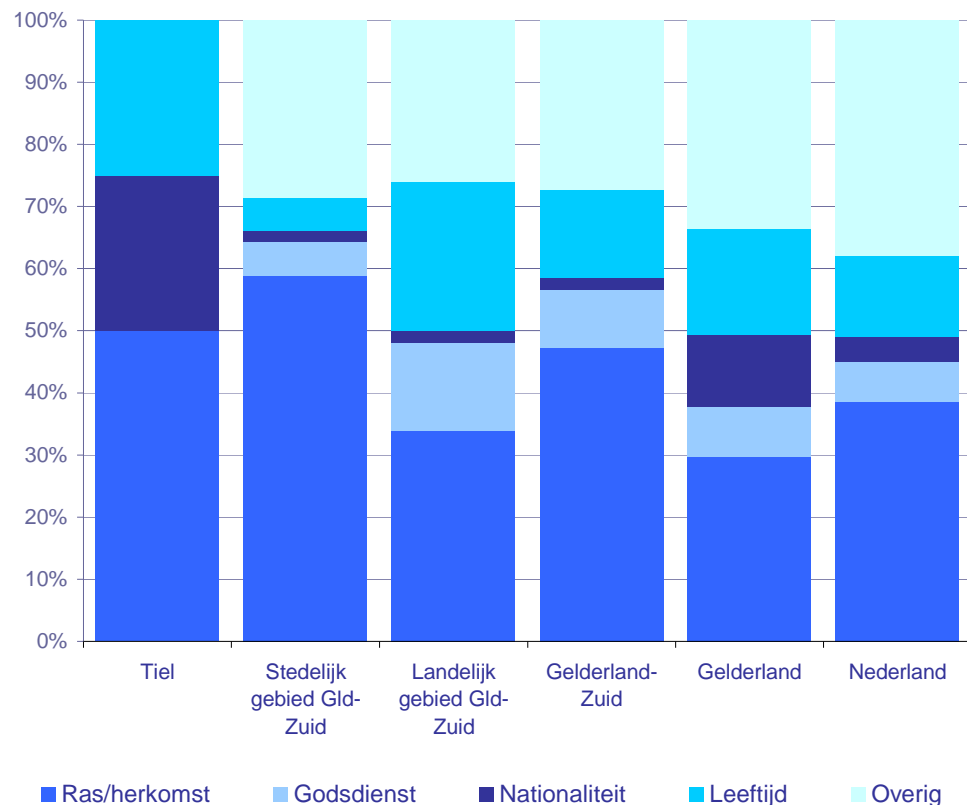
gemeenten van de regio vormen samen het landelijk gebied, waaronder ook de gemeente Tiel.

In tabel 17 is de verdeling van het aantal discriminatie klachten weergegeven naar het stedelijk en landelijk gebied binnen de regio Gelderland-Zuid. Iets minder dan helft van alle klachten komt uit het landelijk gebied. In de gemeente Tiel zijn vier discriminatieklachten bekend in 2009, waarvan twee op het terrein van arbeidsmarkt, één op het gebied van commerciële dienstverlening en één onder de categorie overig. In 2010 zijn de discriminatieklachten in gemeente Tiel verdubbeld: acht klachten waarvan zeven op het gebied van ras, herkomst en godsdienst. Van alle discriminatieklachten in Gelderland-Zuid waren er 43 klachten op het gebied van arbeidsmarkt in 2009, waarvan 20 uit stedelijk en 23

uit landelijk gebied. In 2010 zijn ook de discriminatieklachten in Gelderland-Zuid bijna verdubbeld: 205 klachten waarvan 109 op het gebied van ras en herkomst.

Figuur 21 geeft de verdeling van klachten naar discriminatiegrond weer binnen de regio Gelderland-Zuid. Daarin is te zien dat in 2009 de meeste meldingen over ongelijke behandeling gingen over discriminatie op grond van ras/herkomst. In Gelderland-Zuid ging bijna de helft van alle klachten over ongelijke behandeling op grond van ras/herkomst. In het stedelijk gebied van deze regio was het zelfs bijna 60%. Leeftijds- en godsdienstdiscriminatie komen op de tweede plaats. Alleen in de gemeente Tiel en in heel Gelderland is dit niet het geval.

Figuur 21 Verdeling klachten naar discriminatiegrond in gemeente Tiel, 2009

Bron: Art.1 Kerncijfers 2009

Uit het regionaal onderzoek⁴ van Ieder1Gelijk, Bureau Gelijke Behandeling Gelderland-Zuid, blijkt dat het aandeel inwoners dat discriminatie ervaart in Gelderland-Zuid, onder allochtonen nauwelijks hoger is dan onder autochtonen. Wel krijgen gediscrimineerde allochtonen te maken met meerdere vormen van discriminatie dan gediscrimineerde autochtonen. De meest voorkomende vormen van discriminatie bij de allochtonen zijn discriminatie om huidskleur of ras en herkomst. Met name allochtonen geven aan dat discriminatie een grote invloed heeft op hun leven en een leven zonder discriminatie er positiever uit zou zien.

⁴ Discriminatieklimaat Gelderland Zuid, november 2009

Criminaliteit

Tot slot presenteren we in dit hoofdstuk gegevens die betrekking hebben op verdachten. Tabel 18 laat zien hoe hoog het aantal verdachten per etnische groepering is. In tabel 19 wordt het aantal volwassen verdachten in twee leeftijdsgroepen in beeld gebracht. Tabel 20 laat de jeugdige verdachten zien. De figuren 22 en 23 brengen de informatie uit de tabellen 19 en 20 nog eens in beeld.

Als we kijken naar tabel 19 en 20 dan valt op dat bij de groep niet-westerse allochtonen het aantal jeugdige verdachten op alle plaatsen hoger ligt dan het aantal volwassen verdachten. Met name het aantal jeugdige verdachten in de leeftijdscategorie 12-17 jaar is bij deze groep hoog. Het grootste verschil bij de niet-westerse allochtonen tussen de jeugdige en de volwassen verdachten zien we in de gemeente Tiel: respectievelijk 38% en 22%. Dit beeld komt overeen met het Gelderse en landelijk gemiddelde. In Tiel is het aandeel van niet-westerse allochtonen onder verdachten groter dan het Gelderse gemiddelde en kleiner dan het landelijk gemiddelde. Alleen de groep 12-17 jarigen vormt hier een uitzondering op.

Als we de groep niet-westerse allochtonen afzonderlijk bekijken dan valt op dat in Tiel het aandeel jeugdige verdachten met een Marokkaanse achtergrond 50% is, zowel in categorie 12-17 jarigen als in categorie 18-24 jarigen. Hiermee vormen zij de grootste groep onder de categorie jeugdige verdachten. Onder de categorie volwassen verdachten vormen de Turkse verdachten met 40% de grootste groep.

In Gelderland is het aandeel van Marokkanen, Turken en de groep overige niet-westerse allochtonen onder verdachten ongeveer even groot binnen de categorie 12-17 jarigen. Bij de categorie 18-24 jarigen is de groep overige niet-westerse allochtone verdachten groter en verdachten met een Turkse of Marokkaanse achtergrond even groot. In heel Nederland is het aandeel van verdachten met een Marokkaanse achtergrond bij de jeugd groter. Bij de volwassenen is de groep overige niet-westerse allochtone verdachten groter.

Het Korps Landelijke Politiediensten heeft in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in 2009 een ranglijst opgesteld naar de ernst van het Marokkanenprobleem in de Nederlandse gemeenten⁵. In deze lijst, waarin 181 gemeenten in kaart gebracht zijn, staat Tiel op de 26^e plaats. De twee overige gemeenten uit de regio Rivierenland, Culemborg en Zaltbommel

staan respectievelijk op de 14^e en de 35^e plaats. De eerste plek wordt bezet door Amsterdam en de tweede door Gouda.

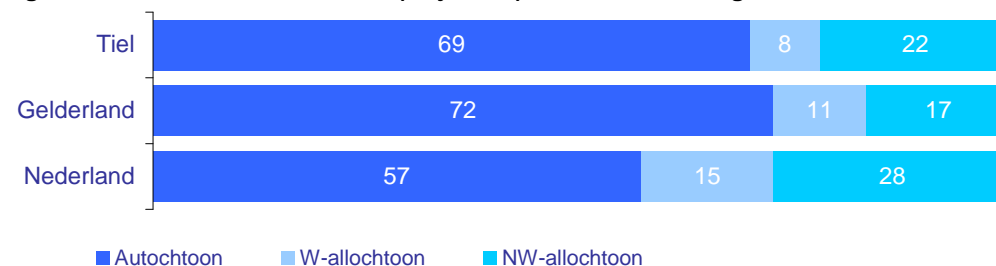
Tabel 18 Totaal aantal (12 jaar eo) verdachten naar herkomst in gemeente Tiel, 2009

	Totaal aantal verdachten	Autochtoon	Allochtoon	Niet-westerse allochtoon					
				Totaal	Turkije	Marokko	Suriname	NA& Aruba	Overig
Tiel	496	329	166	127	44	51	7	6	19
Gelderland	19.015	13.525	5.473	3.631	966	811	378	391	1.085
Nederland	204.975	114.919	89.637	60.875	9.847	14.590	12.552	7.446	16.440

Tabel 19 Aantal volwassen (24 jaar eo) verdachten naar herkomst in gemeente Tiel, 2009

	Totaal aantal verdachten	Autochtoon	Allochtoon	Niet-westerse allochtoon					
				Totaal	Turkije	Marokko	Suriname	NA& Aruba	Overig
Tiel	284	197	86	63	25	19	6	6	7
Gelderland	11.225	8.107	3.108	1.885	535	372	219	220	539
Nederland	125.947	71.495	54.195	34.748	5.635	6.885	7.956	4.464	9.808

Figuur 22 Volwassen verdachten (24 jaar eo) naar herkomst in gemeente Tiel, 2009

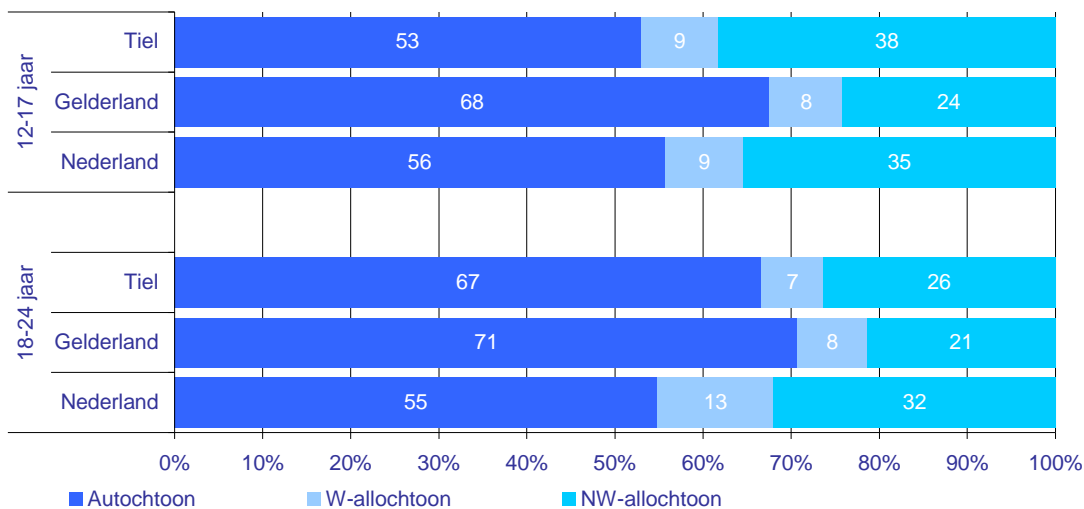

⁵ Analyse Marokkaanse daderpopulaties van gemeenten in Nederland, KLPD 2009

Tabel 20 Aantal jeugdige (12-24 jaar) verdachten naar herkomst en leeftijdsgroep in gemeente Tiel, 2009

		Totaal aantal verdachten	Autochtoon*	Allochtoon	Niet-westerse allochtoon					
					Totaal	Turkije	Marokko	Suriname	NA & Aruba	Overig
12-17 jaar	Tiel	68	36	32	26	7	13	1	0	5
	Gelderland	2.809	1.896	910	680	170	179	60	66	205
	Nederland	25.830	14.343	11.434	9.133	1.605	2.860	1.419	1.000	2.249
18-24 jaar	Tiel	144	96	48	38	12	19	0	0	7
	Gelderland	4.981	3.522	1.455	1.066	261	260	99	105	341
	Nederland	53.198	29.081	24.008	16.994	2.607	4.845	3.177	1.982	4.383
Totaal 12-24 jaar	Tiel	212	132	80	64	19	32	1	0	12
	Gelderland	7.790	5.418	2.365	1.746	431	439	159	171	546
	Nederland	79.028	43.424	35.442	26.127	4.212	7.705	4.596	2.982	6.632

Figuur 23 Jeugdige verdachten naar herkomst en leeftijdsgroep in gemeente Tiel, 2009

Bron: Spectrum

5. Participatie

In dit hoofdstuk presenteren wij de cijfers over politieke participatie.

Politieke participatie

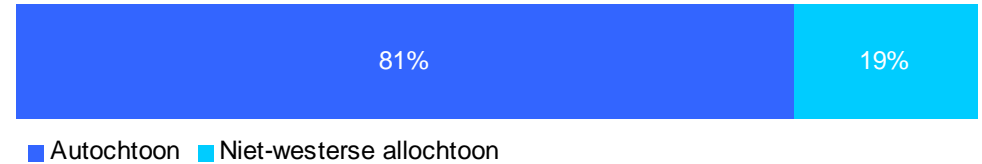
In tabel 21 wordt het aantal raadsleden in de gemeente Tiel naar herkomst weergegeven. Bij de verkiezingen van 3 maart 2010 zijn 5 raadsleden van niet-westerse herkomst gekozen. Dat is 19% van alle gemeenteraadsleden in Tiel. Drie van deze raadsleden zijn van Turkse afkomst en twee van Marokkaanse afkomst. Daarmee is in Tiel het aandeel niet-westerse allochtone raadsleden groter dan het aandeel niet-westerse allochtone inwoners, respectievelijk 19% en 14%. Figuur 24a en 24b geven de informatie uit tabel 21 visueel weer en laten daarbij de percentages zien.

Tabel 22 geeft een overzicht van het totaal aantal uitgebrachte stemmen in de gemeente Tiel en het aantal behaalde stemmen door niet-westerse allochtone gemeenteraadsleden. Bij de gemeenteraadsverkiezingen werden in Tiel in totaal 14.104 stemmen uitgebracht. Vijf niet-westerse allochtone kandidaten incasseerden gezamenlijk 1.306 (9%) van deze stemmen, waarvan 894 (6%) door drie Turkse kandidaten en 412 (3%) door twee Marokkaanse kandidaten.

Tabel 21 Aantal niet-westerse allochtone raadsleden in gemeente Tiel, 2010

Totaal aantal raadsleden	Autochtoon	Niet-westerse allochtoon		
		Totaal	Turkije	Marokko
27	22	5	3	2

Figuur 24a Aandeel niet-westerse allochtone raadsleden in gemeente Tiel, 2010

Figuur 24b Niet-westerse allochtone raadsleden naar herkomst in gemeente Tiel, 2010

Tabel 22: Aantal door niet-westerse allochtone raadsleden behaalde stemmen naar herkomst in gemeente Tiel, 2010

Totaal aantal stemmen	Autochtoon	Niet-westerse allochtoon		
		Totaal	Turkije	Marokko
14.104	12.798	1.306	894	412

Bron: Spectrum

Begrippenlijst

Autochtoon*

Persoon van wie beide ouders in Nederland geboren zijn.

Allochtoon*

Persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen personen die zelf in het buitenland zijn geboren en personen die in Nederland zijn geboren. De herkomstgroepering wordt bepaald aan de hand van het geboorteland van de persoon zelf of dat van de moeder, tenzij de moeder in Nederland is geboren. In dat geval geldt het geboorteland van de vader.

Niet-westers allochtoon*

Allochtoon met als herkomstgroepering een van de landen in de werelddelen Afrika, Latijns-Amerika en Azië (excl. Indonesië en Japan) of Turkije. Op grond van hun sociaaleconomische en sociaal-culturele positie worden allochtonen uit Indonesië en Japan tot de westers allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in het voormalig Nederlands-Indië zijn geboren en werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin.

Westers allochtoon*

Allochtoon met als herkomstgroepering een van de landen van de werelddelen Europa (excl. Turkije), Noord-Amerika en Oceanië of Indonesië of Japan. Op grond van hun sociaaleconomische en sociaal-culturele positie worden allochtonen uit Indonesië en Japan tot de westers allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in het voormalig Nederlands-Indië zijn geboren en werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin.

MOE-landers

Arbeidsmigranten uit Midden- en Oost-Europese landen (ook wel *MOE-landen* genoemd). Deze nieuwe migratiestroom is een gevolg van de uitbreiding van de Europese Unie in 2004 en 2007. MOE-landers komen uit Bulgarije, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Polen, Roemenië, Slovenië, Slowakije en Tsjechië en behoren tot de categorie westerse allochtonen.

Gewichtenregeling in het basisonderwijs

Het Ministerie van Onderwijs hanteert sinds het schooljaar 2006-2007 een nieuwe gewichtenregeling waarin de achterstand van de leerlingen gewogen wordt op basis van het opleidingsniveau van de ouders. De criteria etniciteit en beroep zijn komen te vervallen. De invoering van de nieuwe regeling is gespreid over vier schooljaren gerealiseerd. Vanaf het schooljaar 2009-2010 vallen alle leerlingen onder de nieuwe regeling. Dit houdt in dat er met drie gewichten gewerkt wordt:

1.2 voor kinderen van wie één van de ouders een opleidingsniveau heeft van maximaal basisonderwijs of (V)SO-ZMLK en de andere ouder maximaal LBO/VBO, praktijkonderwijs of VMBO-B/K heeft.

0.3 voor kinderen van wie beide ouders (of de ouder die belast is met de dagelijkse verzorging) een opleidingsniveau heeft van maximaal LBO/VBO, praktijkonderwijs of VMBO-B/K.

0.0 voor kinderen van wie één van de ouders een opleidingsniveau heeft van overig voortgezet onderwijs of hoger.

Voortijdig schoolverlaters

Iemand die het (bekostigd) onderwijs heeft verlaten en niet in het bezit is van een startkwalificatie.

Schoolsoorten

(V)SO-ZMLK: (Voortgezet) Speciaal Onderwijs - Zeer Moeilijk Lerende Kinderen

LBO: Lager Beroepsonderwijs

VBO: Voorbereidend Beroepsonderwijs

VMBO: Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs

VMBO-B/K: Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs – Basis- en

Kaderberoepsgerichte Leerweg

VMBO-G/T: Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs – Gemengde en Theoretische Leerweg

MBO: Middelbaar Beroepsonderwijs

HAVO: Hoger Algemeen Voortgezet Onderwijs

VWO: Voorbereidend Wetenschappelijk Onderwijs

HBO: Hoger Beroepsonderwijs

WO: Wetenschappelijk Onderwijs

---

* Definitie van het Centraal Bureau voor de Statistiek

Literatuur

Art.1

Kerncijfers 2009, Landelijk overzicht van discriminatieklachten, Utrecht

Centraal Bureau voor de Statistiek

Bevolkingstrends, 1^e kwartaal 2010, Den Haag/Heerlen

Centraal Bureau voor de Statistiek

Jaarrapport Integratie 2010, Den Haag/Heerlen

Centraal Bureau voor de Statistiek

Jaarrapport Integratie 2009, Den Haag/Heerlen

Ieder1Gelijk, Bureau Gelijke Behandeling Gelderland-Zuid

Discriminatieklimaat Gelderland Zuid 2009, Nijmegen

Ieder1Gelijk, Bureau Gelijke Behandeling Gelderland-Zuid

Rapportage discriminatieklachten 2009, Nijmegen

Koninklijke Landelijke Politiedienst

Analyse Marokkaanse daderpopulaties van gemeenten in Nederland 2009,

Den Haag, Rijksoverheid

Osmose & Spectrum

Integratiemonitor Gelderland 2009, Arnhem

Elan, expertisecentrum voor integratie, participatie en emancipatie

Kastanjelaan 51-53

6828 GJ Arnhem

telefoon: 026 - 352 34 20

fax: 026 - 445 84 95

e-mail: info@elanexpertise.nl

internet: www.elanexpertise.nl

